

Anna Luttinen

AIKAMATKAAJAT
Lapset ja vanhukset nukketheaterin tekijöinä

Opinnäytetyö
Muotoilun koulutusohjelma

Toukokuu 2010

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>	<p>Opinnäytetyön päivämäärä</p> <p>22. 4.2010</p>	
<p>Tekijä(t)</p> <p>Anna Luttinen</p>	<p>Koulutusohjelma ja suuntautuminen</p> <p>Muotoilun koulutusohjelma, teatteritekniikka</p>	
<p>Nimeke</p> <p>Aikamatkaajat, lapset ja vanhuksat nukketatterin tekijöinä</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli tehdä lasten kanssa nukketatteriesitys, joka pohjautui vanhusten kertomiin muistoihin. Näytelmän tekoprosessissa käytettiin ns. sukupolvien välisen muistojen tatterin runkoa, johon kuuluvat aineiston keruu vanhuksilta, litterointi käsi-kirjoitukseksi, näytelmärekvisiitan ja lavasteiden tekeminen sekä esitys.</p> <p>Suunnittelua varten perehdyin muistojen tatterin toimintatapoihin sekä nukketatterin keinoihin. Minua kiinnosti tietää, voiko tällainen yhteistyö lasten ja vanhusten välillä olla mahdollista ja kuinka hyvin se toimisi. Myös kulttuurin siirtämistä tarinoiden ja muistojen muodossa seuraaville sukupolville pidin tärkeänä. Vallitseva ilmiö näiden kahden ikäryhmän erkaantumisesta toisistaan nykypäivän hektisessä maailmassa herätti kysymyksen minussa: voisiko tatteri toimia sillanrakentajana? Myös vanhusten mukanaolo aktiivisina tekijöinä passiivisen katselemisen sijaan innoitti minua.</p> <p>Näytelmän Aikamatkaajat tekemiseen sitoutui savonlinalainen Hopearannan Palvelutalo, joiden vanhuksista aktiivisesti osallistui viisi henkilöä. Projekti alkoi siten, että äänitin heidän lapsuuden aikaisia muistojaan, joista rajasin parhaimmat ja kirjoitin puhtaaksi. Projektiin osallistui kolme lasta, joiden kanssa kuuntelin nauhoitteita sekä vierailin palvelutalossa. Saadusta aineistosta kirjoitimme käsikirjoituksen, jonka mukaan aloitimme näytelmäharjoitukset. Koska koulutuksessani olen perehtynyt nukketatteriin, valitsin sen tämän näytelmän ilmaisulliseksi kanavaksi. Näin ollen lapset tekivät minun ohjauksessani näytelmän sauvanuket. Lavastuksen ja muun rekvisiitan suunnittelin ja tein itse. Näytelmä valmistui toukokuussa 2009 ja se esitettiin Hopearannan palvelutalon vanhuksille ja henkilökunnalle. Yhteistyötä lasten ja vanhusten välillä arvioin kyselyillä, joiden tulos oli positiivinen: sukupolvien välinen muistojen tatteri oli ollut molemmille osapuolille antoisa ja lähentävä kokemus. Näin ollen tavoite vuorovaikutuksen lisääminen vanhusten ja lasten välille tatterin keinoin saavutettiin.</p>		
<p>Asiasanat (avainsanat)</p> <p>muistot, nukketatteri, vuorovaikutus, näytelmäprosessi</p>		
<p>Sivumäärä</p> <p>52 + 4 liitettä</p>	<p>Kieli</p> <p>suomi</p>	<p>URN</p>
<p>Huomautus (huomautukset liitteistä)</p>		
<p>Ohjaavan opettajan nimi</p> <p>Seija Silvennoinen ja Satu Kivimäki</p>		<p>Opinnäytetyön toimeksiantaja</p>

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 22.4. 2010
Author(s) Anna Luttinen	Degree programme and option Degree Programme in Design, Stage Design	
Name of the bachelor's thesis The Time Travellers, children and seniors as creators of puppet theatre		
Abstract <p>The aim of my bachelor's thesis was to create a puppet theatre performance with children and it based on memories of elderly people. This kind of theatre method is used in so called Reminiscence Theatre between generations. The theatre process comprises gathering elderly people's memories, writing them into a script, making props and stage design and the performance.</p> <p>At the planning stage I studied the methods of Reminiscence Theatre and puppet theatre. I was interested in whether cooperation between children and seniors was possible and how well it could work. I also examined passing culture to the younger generations in the form of stories and past time memories essential.</p> <p>The current phenomenon of isolation between young and the old in our busy world made think whether theatre could work as a bridge between generations. Also the participating of the seniors as active creators rather than as a passive audience inspired me.</p> <p>Five active participants from The Service Home Hopearanta in Savonlinna promised to get involved in the play Time Travellers. The project started by recording the senior's childhood memories, selecting the best ones and writing them down.</p> <p>There were three children involved in the project with whom I listened to recordings and visited the service home. We wrote a script of this story material and started the rehearsals for the play. Due to my studies of puppet theatre I chose puppets as the form of expression for the play. Consequently the children made the puppets under my supervision. The stage design and other props were create by myself. The play was ready in May 2009 and it was presented to seniors and staff at the Service Home Hopearanta.</p> <p>I evaluated the cooperation between the children and seniors through questionnaires. The result indicated that the Reminiscence Theatre between generations had been rewarding and connecting experience for both groups. Therefore, the aim of increasing cooperation between seniors and children using theatre methods was reached.</p>		
Subject headings, (keywords) memories, puppet theatre, interaction, process of drama		
Pages 52 + 4 appendices	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Seija Silvennoinen and Satu Kivimäki		Bachelor's thesis assigned by

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 SUKUPOLVIEN VÄLINEN KUILU	2
3 MUISTOJEN SIIVIN MATKAAN.....	3
3.1 Silta kuilun välille.....	3
3.2 Sukupolvien välinen muistojen teatteri.....	4
3.3 Projektin kulku.....	5
4 LAPSUUDEN MIELENMAISEMISSA.....	6
4.1 Vanhukset ja lapset.....	6
4.2 Tarinat.....	7
5 EN KOSKAAN UNOHDA SITÄ.....	10
5.1 Muistoista käsikirjoitukseksi.....	10
5.2 Teatteriesityksen osatekijöitä.....	12
6 NUKET JA NIIDEN ELÄMÄ.....	14
6.1 Nukketeatteri ilmaisumuotona.....	14
6.2 Niskakeppinuket.....	16
6.3 Varjonuket.....	17
6.4 Nukettamistekniikka.....	19
7 TEATTERINUKET JA LAVASTUS AIKAMATKAJIIN.....	20
7.1 Nuken pää.....	21
7.2 Nuken vartalo.....	23
7.3 Nuken viimeistely.....	25
7.4 Lavastusratkaisut.....	27
7.5 Aikamatkaajien Musiikki.....	31
8 NUKKETEATTERIPROSESSIN TARKASTELUA.....	31

9 ARVIOINTI.....37

10 POHDINTAA.....41

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Liite 2: Kysely lapsille

Liite 3: Kysely vanhuksille

Liite 4: Kysely Haltijuuden Lumo- projektista

1 JOHDANTO

Vanha buddhalainen tarina kertoo: Kun Buddha oli vielä prinssi Siddharta, hän karkasi usein upeasta palatsista, jonne hänen isänsä oli hänet teljennyt, ja lähti ajelulle lähiympäristöön. Ensimmäisellä retkellään hän tapasi raman, hampaattoman, ryppyisen ja valkohapsisen miehen, joka takelteli puhuessaan ja nojasi tutusten keppiinsä. Prinssi oli ihmeissään ja ajuri selitti hänelle mitä merkitsee olla vanha. ”Mikä onnettomuus, että heikot ja tietämättömät ihmiset eivät ylpeässä nuoruuden huumassaan näe vanhuutta!”, prinssi huudahti, ”Nopeasti takaisin kotiin. Mitä hyötyä on leikeistä ja ilosta, kun vanhuus on kerran valitseva minut majakseen?” (Life of the Buddha, www.buddhanet.net.)

Vanhuuteen liitetään usein sairaudet ja muut epämiellyttävät asiat, se halutaan mieluiten pyyhkiä pois mielestä. Nyky- yhteiskunta, ts. tuottavat nuoret ja keski- ikäiset yksilöt, on se ryhmä, jolla on valta päättää asioista. Aika- ajoin mediasta putkahtaa vanhusten hoidon laiminlyönti ja jopa heitteillejätto. Ehkä juuri vanhenemisen tabusta johtuen nuoremmat eivät pysty kohdistamaan tarpeellisia resurssejaan vanhusten auttamiseksi, vaikka se heidän itsensäkin edessä on ja ehkäpä juuri siksi.

Opinnäytetyöni sai alkunsa siitä omakohtaisesta tuntemuksesta ja epäilystä, ettei vanhusten ja lasten välinen suhde ole kohdallaan. Tätä uskomusta pönkittivät myös median kautta tulleet epäkohdat vanhusten huollossa. Kysymykset siitä, voiko vanheneminen olla kokijalleen hyvää ja laadukasta elämää sekä miten vanheneva ihminen voisi vuorovaikutuksessa lapsen siirtää elämäkokemustaan ja menneitten aikojen kulttuuriperimää, herättivät kiinnostukseni. Myös lasten konkreettinen läsnäolo ikäihmisten seurassa voisi antaa molemmille ryhmille paljon. Vanhukset ovat kyllä päässeet osallisiksi lasten vierailuista vanhainkoteihin ja palvelutaloihin aikaisemminkin, mutta ovat jääneet passiiviksi vastaanottajiksi. Kuinka saada nämä kaksi ryhmää vuorovaikutteiseksi kokonaisuudeksi niin, että molemmat pääsevät osalliseksi luovuuteen? Tutkittuani asiaa, löysin erään teatterimuodon, joka vastasi kysymykseeni. Tuo teatterimuoto oli Sukupolvien välinen muistojen teatteri.

Senioriteatteria tutkinut Leonie Hohenthal- Antinin (2001, 19) tutkimukset taiteen merkityksestä osoittavat, että taide edistää ikäihmisten fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia mm. seuraavilla tasoilla: Taide voi ehkäistä syrjäytymistä samalla kun se kiinnittää ikä- ihmisen paremmin yhteisöönsä. Luova toiminta voi vahvistaa identiteettiä ja lisätä hyvinvointia. Yhtäläillä taide yhdistää sukupolvia sekä tarjoaa muun muassa muistelutyölle uusia menetelmiä. Opinnäytetyön tavoite on vanhusten muistoihin pohjautuen laatia käsikirjoitus nukketeatteriesitykseksi, jossa lapset ovat näytelmän tulkit-sijoina. Tutkimani kohderyhmän vanhuksat ovat iältään 70- 80- vuotiaita ja vielä fyy-sisesti hyvässä kunnossa. Heillä on myös aikaa – ja muistoja. Juuri tätä pääomaa, joka on tallentunut viimeisen 60–70 vuoden aikana, olisi tärkeää tallentaa ja dokumentoida myös heitä itseään ja etenkin nuorempia ikäluokkia varten. Tutkimusaineistoni kerään haastattelemalla ikäihmisiä sekä yksilötasolla että ryhmässä.

2 SUKUPOLVIEN VÄLINEN KUILU

Keskinäisten kontaktien puuttuminen johtaa helposti väärinkäsityksiin tai epäluuloisuuteen. Ihminen helposti pelkää tuntematonta. Monet vanhat ihmiset näkevät nuoris-sa ennen muuta mahdollisia väkivallan tekijöitä ja käsilaukun ryöstäjiä. Nuoret puo-lestaan kokevat vanhat ihmiset usein rajoittaviksi ja vihamielisiksi.(Berg & Mårtens-son, 37.) Kärjistetyimmillään sukupolvien välinen kuilu voi olla tällainen. Miksi sitten luonteva kanssakäyminen vanhusten ja lasten välillä on muodostunut niin monimut-kaiseksi?

Syitä sukupolvien väliselle kuilulle on monia. Yhteiskunnalliset muutosprosessit ovat niistä merkittävimpiä: 1800-luvulla alkanut teollinen vallankumous vaikutti maaseu-tuyhteiskunnan hiipumiseen. Perheyhteisöissä tämä merkitsi sitä, että isovanhempien rooli kasvattajina väheni merkittävästi. Vastaavanlaista kehitystä on havaittavissa myös nykyisessä yhteiskunnassa: työikäinen väestö joutuu muuttamaan töiden perässä pois kotiseudultaan, koska työt ovat keskittyneet suuriin kasvukeskuksiin. Maantie-teellinen etäisyys vaikuttaa usein myös isovanhempien ja lastenlasten toisistaan vie-raantumiseen. Lisäksi avioerojen huomattava lisääntyminen voi monessa tapauksessa merkitä myös eroa isovanhempien ja lastenlasten välillä.

Vanhusväestön sijoittelu erillisiin palvelupisteisiin ja usein myös maantieteellisesti kauemmaksi muusta väestöstä eristää ja tekee heidät ”näkyttömiksi.” Asuinalueet

rakennetaan sukupolvien mukaan: ydinkeskustat tyhjenevät lapsiperheistä kun taas seniorit muuttavat ydinkeskustaan palveluiden lähelle. Ikäihmisten muuttuminen ”normaaliväestöstä” erilliseksi väestöosaksi on ilmeinen. Ehkä juuri tästä syystä vanhuus koetaan kielteisesti. Sinänsä luonnollinen ihmisen kehityshistoriaan kuuluva ilmiö, vanhuus, koetaan poikkeavana, kuten Coleman (1994, 52) toteaa: ”Länsimaa-lainen kulttuuri suhtautuu edelleen ambivalentisti vanhuuteen - yhtäältä osoitetaan kunnioitusta, mutta toisaalta osoitetaan pelkoa ja syrjintää.”

3 MUISTOJEN SIIVIN MATKAAN

3.1 Silta kuilun välille

Ikäihmisten taide- ja kulttuuritoimintaa on toistaiseksi tutkittu vähän, vaikka tarvetta tällaiselle asiantuntijuudelle olisikin. Eräs keino raja-aitojen madaltamiselle voisi olla päivä- ja palvelukeskusten profiloituminen paikallisiksi ja alueellisiksi kulttuurikeskuksiksi, joissa eri sukupolvet kohtaavat luontevasti. Sukupolvien välinen vuorovaikutus voi vaikuttaa yhteisöllisyyden kokemiseen. Vanhusten kohtaaminen tekee heidät nuorille näkyviksi ja vaikuttaa näin asenteiden muuttumiseen positiivisemmiksi. Sama pätee myös päinvastoin. Se, että yhdessä toimitaan ja kuten tässä tapauksessa, yhdessä luodaan, aktivoi molempia ryhmiä mielekkääseen kanssakäymiseen. Vanhukset voivat tuntea olevansa tarpeellisia yhteiskunnan jäseniä passiivisen vanhenemisen sijaan. Lapset vuorostaan voivat saada ikäihmisiltä aikaa ja huomiota, joka on hektisen nykyajan vuoksi turhankin niukkaa.

Siltaa lasten ja ikäihmisten välille voi luoda monella eri tavalla. Yksi mielenkiintoisimmista on teatterin tekeminen yhdessä. Siinä yhdistyvät sosiaaliset ja kulttuurilliset ja luovuutta aktivoivat elementit. Ja ennen kaikkea – teatterin tekeminen on leikkiä, joka voi kaataa sukupolvien väliset raja-aidat.

3.2 Sukupolvien välinen muistojen teatteri

Kuva 1. Senioriteatteri Kutkutus

Muistojen teatteri sai alkunsa Englannista. Se poikkesi perinteisestä teatterista siinä mielessä, että se kertoi muistoista ja eletystä elämästä. Näytelmän käsikirjoitus koostui oikeista tapahtumista, jotka sitten kerrottiin yleisölle teatterin keinoin. Harjoitusvaiheessa muistojen teatteri poikkeaa mielenkiintoisella tavalla muista alansa edustajista: näytelmän tekstiä ei opetella ulkoa käsikirjoituksesta, vaan näyttelijät luovat itse omat vuorosanansa. Tämä metodi saa aikaan vapautta ilmaisuun ja samalla sillä vältetään muistamisongelmat. Jos joku näyttelijöistä ei silti muista, mitä piti muistaa, muut muistuttavat. Muistojen teatterinäytöksissä ei ole harvinaista, että näyttelijät kohdistavat tarinansa suoraan yleisölle käyttäen alkuperäistä vuoropuhelua. Useimmiten kuitenkin käytetään dialogia tai liikutaan monologista dialogiin yhden näyttelijän vastassa kerronnasta. (Hohenthal-Antin 2006,74.) Suomessa on aktiivisesti toiminut senioriteatteri Kutkutus (kuva 1).

Lisämerkityksen tämä teatterin laji sai, kun eri sukupolvet ryhtyivät yhdessä työstämään sitä. Syntyi sukupolvien välinen muistojen teatteri. Siinä lapset ja ikäihmiset yhdessä luovat näytelmän. Varsinkin muistelutyön ja sukupolvien yhdentymisen ansiosta muistojen teatteri saavutti suosionsa. (Hohenthal- Antin 2006, 85.) Hänen mielestään sukupolvien välinen muistojen teatteri synnyttää aivan erityisen suhteen lasten ja ikäihmisten välille. (Hohenthal- Antin 2006, 205.) Tämä läheisyys syntyy siitä, että esittäessään ikäihmisen elettyä elämää, lapsi oppii samalla tämän aikakaudesta ja tiedostaa, kuinka vanha ihminen on joskus ollut myös lapsi, kuten hän nyt. Sen tajuami-

nen, että mummo on saattanut olla joskus tottelematon, nätti, hemmoteltu ja ylipäänsä nuori, voi olla hyvinkin merkityksellistä tiedostamista. Toisaalta vanhuuden ja elämänsä kaaren kulun ymmärtäminen voi tuntua myös ahdistavalta. Taustalla kun on totuus siitä, että myös lapset tulevat muuttumaan vanhoiksi. Kuitenkin juuri ikäihmisten kanssa toimiminen voi tarjota positiivisen ikääntymisen mallin.

Opinnäytetyöni käsittelee sukupolvien välistä muistojen teatteria, jossa sukupolvet voivat kohdata yhteisen projektin avulla. Se seikka, että myös ikäihmiset ovat mukana luovina tekijöinä, on mielestäni merkittävää. Kuten Hohenthal-Antin (2006, 13) toteaa: ”Vanhuus on yhtä yksilöllistä kuin mikä tahansa ikäkausi ja vanhakin tarvitsee iloa, valoa ja hengen paloa”. Hänen mukaansa myös aiheet, joita vanhukset muistelevat muistojen teatterissa, ovat yleensä kiinnostavia ja erityisesti ikäihmisiä puhuttelevia kuten esim. terveys, koti, työ, työttömyys, siirtolaisuus, sotavuodet ja jokapäiväinen perhe-elämä. Päätin kuitenkin rajata muistelemista lapsuuden aikaisiin tapahtumiin, koska näytelmää esittävät lapset. Sukupolvien välisessä muistojen teatterissa he saavat mahdollisuuden tutustua vanhusten elämään ja tässä tapauksessa heidän lapsuuteensa.

3.3 Projektin kulku

Ensimmäinen vaihe näytelmän työstämisessä on materiaalin kokoaminen. Ikäihmiset kertovat muistoja lapsuudestaan sekä yksilö- että ryhmähaastatteluina, jolloin myös lapset voivat olla mukana kuuntelemassa. Muistot nauhoitetaan. Haastatteluiden kanssa rinnan voidaan tutkia myös dokumentteja, aikakauden historiaa, lehdistökirjoittelua ja kuvia. Saadusta materiaalista lapset sekä ohjaaja alkavat työstämään näytelmän käsikirjoitusta. Näytelmän rakenteen tulee muotoutua kerätyistä materiaalista ja tässä vaiheessa myös vanhusten mukaantulo on suotavaa, sillä he voivat tarkistaa tarinoiden paikkansapitävyyden ja antaa arvokasta palautetta. Käsikirjoitusvaiheessa parhaat tarinat nousevat yleensä esille. Jotta yleisö kokisi tarinan etenevän johdonmukaisesti eikä koostuvan vain irrallisista episodeista, on löydettävä ns. punainen lanka, joka sitoo kohtaukset luontevasti yhteen.

Lavastuksen ja puvustuksen suunnittelu ja tekeminen ajoittuvat näytelmäharjoitusten väliin. Tarkoituksena on kuitenkin pitää kyseiset alueet mahdollisimman yksinkertaisina ja helposti toteutettavina, koska pääpainoksi asetetaan näytelmän verbaalinen

anti, ei niinkään visuaalinen. Lavastuksen tehtävä on siis lähinnä tukea näytelmän kulkua ja käytännössä tämä tarkoittaa muistoja herättävien esineiden ja pukujen käyttöä. Aikakauteen liittyvän musiikin sijoittaminen kohtauksiin toimii vahvana muistojen herättäjänä. Musiikilla voi tehokkaasti korostaa tunnelmaa tai dialogia, yhtäläillä kuin liikettä tai hiljaisuuden hetkeä. Esityksen jälkeen on tarpeellista järjestää yhteinen keskustelutuokio palautteen saamiseksi, jolloin myös yleisöllä on mahdollisuus antaa kommenttinsa. Projektin tavoitteena on toimia sukupolvia yhdistävänä linkkinä niin, että se saa aikaan mieluisia yhdessäolon hetkiä.

4 LAPSUUDEN MIELENMAISEMISSA

4.1 Vanhukset ja lapset

Opinnäytetyöni kohderyhmänä olevat vanhukset ovat savonlinnalaisen palvelutalo Hopearannan asukkaita. Projektissa mukana olevien vanhusten keski-ikä oli lähes kahdeksankymmentä vuotta. Korkeasta iästä huolimatta he olivat kiinnostuneita lasten vierailuista ja odottivat innoissaan projektin alkamista. Heistä parisenkymmentä tuli mukaan ryhmähaastatteluihin, varsinaisiin yksilöhaastatteluihin osallistui viisi ihmistä (kuva 2).

Kuva 2. Milka

Lapset eli näytelmän aikamatkaajat olivat minulle entuudestaan tuttuja. Heistä kaksi on tyttöjä ja yksi poika. Iältään he ovat 10 – 11- vuotiaita. Syy, miksi valitsin juuri tämän kolmikon, johtuu heidän avoimuudestaan ja ”pelottomuudestaan”. Tästä kertoo mm. seuraava tapahtuma: Kuullessaan, että he tulevat esittämään noin sadalle palvelutalon ihmiselle nukketatterinäytelmän, yksi heistä huudahti: Ihanaa, kerrankin me saadaan suuri yleisö! Ensimmäinen sovittu kokoontumiskerta oli helmikuun 2009 alussa. Tarkastellessamme lasten koulujen lukujärjestystä päätimme pitää harjoitukset joka perjantai- iltapäivä. Sen lisäksi teimme vierailuja palvelutaloon koko näytelmän tekoprosessin aikana useita kertoja. Se seikka, että he pääsivät tutustumaan tarinoiden kertojiin, oli mielestäni merkittävä asia; yhtäläillä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen että luovan toiminnan kannalta.

4.2 Tarinat

Muistoja, toisin sanoen, käsikirjoituksen aineistoa kerätessäni käytin hyväkseni teemahaastattelua. Siinä haastattelun aihepiirit on etukäteen määrätty ja varmistettu, että tietyt aiheet käydään haastateltavan kanssa läpi, vaikka niiden järjestys ja laajuus vaihtelevatkin haastattelusta toiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Tämä menetelmä soveltui hyvin omaan aineiston keräämiseen, sillä juuri rajatut keskusteluaiheet mahdollistivat sen, että asiat tulivat selviksi eivätkä alkaneet laajentua ja rönsyillä liikaa. Menetelmästä puuttuu strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 36.) Toisaalta taas tämä seikka mahdollisti luontevan ja mukavan haastattelutuokion, jolloin haastateltava pystyi vapautuneesti kertomaan mieleensä putkahtelivista muistoista. Haastattelun vaiheet etenivät teemahaastattelulle tyypillisellä tavalla eli 1) oli hahmotettava päälinjat, joita olivat tutkimuksen yleisluontoinen suunnittelu sekä tavoitteiden ja ongelmien hahmottaminen / ratkaisu, 2) varsinaisen haastattelutilanteen toteutus, 3) haastattelun jälkeisen toiminnan suunnittelu. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 42.)

Teemahaastattelut aloitettiin ryhmähaastatteluina siten, että kokoontuimme palvelutalon askartelutilaan, jolloin kahvittelun lomassa tein lapsuusmuistoihin liittyviä kysymyksiä. Tilaisuuden taltiointi videokameralle. Tämä menetelmä toimi hyvin eräänlaisena ”lämmittelynä” ja haastateltaviin tutustumisena, mutta haitta puolena oli se, että vanhukset puhuivat usein yhteen ääneen. Tästä syystä aineiston etsiminen videotallenteesta oli hankalaa ja päätin pienentää haastateltavan ryhmän kokoa kahteen henki-

löö. Nyt tallensin haastattelut sanelukoneelle, joka tilanteeseen nähden oli vaivattomampi käyttää.

Hirsjärven ym.(2004, 199) mukaan ryhmähaastattelun yhtenä etuna on mahdollisuus saada tietoa tehokkaasti usealta haastateltavilta samanaikaisesti, silloin kun haastatteluihin varattu aika on rajallinen. Toinen ryhmähaastattelun etu on, että osallistujat yhdessä muistellen sekä rohkaisevat että tukevat toisiaan. (Eskola & Suoranta, 95.) Koska kaikki haastateltavat tunsivat entuudestaan toisensa, he olivat myös rohkeampia kertomaan muistoistaan. Erittäin suurena tukena koin myös hoitohenkilökunnan mukanaolon. He tunsivat osallistujat ja heidän persoonansa, jolloin he pystyivät myös kannustamaan hiljaisempia muistelijoita sekä hillitsemään puheliaampia. Haastattelu vuorovaikutustilanteena onkin parhaimmillaan Hirsjärven ja Hurmeen (1995, 109 - 114) mukaan tiedon jäsentelyä niin, että joustavuuden periaate pysyy mukana. Haastattelussa näin ollen kuuluisi olla avauskysymykset, syventämiset ja lisäkysymykset. Myös haastateltavien motivointiin ja kiinnostuksen ylläpitämiseen kannattaisi paneutua. Yhtenä keinona tällaiseen toimintaan oli se, että lapset kävivät aika-ajoin projektin edetessä tapaamassa vanhuksia. Teemahaastattelussa huomioidaan myös se, että ihmisten asioille antamat merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Tämä mahdollistaa sen, että merkitysten esilletulo varmistuu selkeästi jo haastattelutilanteessa.

Aineiston keräämistä varten tarkoitetut ryhmähaastattelut aloitin tammikuussa 2009. Haastattelut olivat varsin vapaamuotoisia, kahvittelun merkeissä tapahtuvia muistelu-tilanteita. Koska näytelmän toisena tekijäryhmänä ja näytelmän tulkitsijoina olivat lapset, sopi sen teemaksi luontevasti lapsuus. Laadin haastattelua varten rungon (liite 1), jossa tulivat esille kaikki teemat, joita halusin käsitellä. Näitä olivat muistot, jotka kohdistuivat vanhusten lapsuuden aikaisiin tapahtumiin kuten koti- ja perhesuhteet, koulu, ystävät, vapaa-aika ja työn teko.

Aloittaessani tarinoiden keräämisen nousi mieleeni epäily siitä, miten vanhuksat muistaisivat likimain 70 vuoden takaisia muistoja. Pelko osoittautui kuitenkin turhaksi; muistot olivat säilyneet mielessä aivan, kuin kaikki olisi tapahtunut eilen ja vanhuksat pääsivät nopeasti ”jutun juurille” eli lapsuutensa mielenmaisemiin. Haastattelu eteni pitkälti vanhuksen oman ”mielenvirran” mukaan:

”Isä oli vähän semmoinen rämöpäinen, ei kattonu ollenkaan et tuuleeko siellä...sillo menttiin ku menttiin...valtavasti piti panna aina päälle ku lähdettiin. Äiti sanoi et 'merellä on aina pellit auki!’”
(Haastateltava, nainen, 83v.)

Tämä kontrolloimaton tyyli haastattelussa osoittautuikin paremmaksi; yksi muisto johti toiseen ja näin muistot saivat ilmaa siipiensä alle. Tämä näkyi myös haastateltavassa vanhuksessa. Näytti siltä, että hän olisi löytänyt pitkään kätkössä olevia aarteita. Havaitsin, että muistelutyö aktivoi vanhusta ja että se tuotti mielihyvää.

Aineiston keräämiseen osallistuivat myös lapset. Tämä tapahtui niinä kertoina, kun he vierailivat palvelutalossa. Lapsilla oli joitakin etukäteen mietittyjä kysymyksiä, esim. millaisia koulupäivät olivat entisaikaan. Näihin vanhukset sitten vastailivat ja kyselivät samalla myös lasten koulupäivän kulkua. Minun roolini tässä tilanteessa oli videoida heidän keskustelujaan, joista tiettyjä osia käytettiin myös näytelmän käsikirjoituksessa (kuva 3).

Kuva 3. Vierailu

5 EN KOSKAAN UNOHDA SITÄ

5.1 Muistoista käsikirjoitukseksi

Aineiston keruun jälkeen aloitin äänitteiden litteroinnin. Materiaalia oli paljon, joten päätin poimia mielestäni sellaiset tarinat, joissa oli huomattavissa dramaturgisia elementtejä sekä sellaisia, jotka olivat kollektiivisia, jokaisen muistelijan kokemia asioita. Valintaan vaikuttivat myös lasten kommentit, sillä annoin heidän tutustua nauhoittamiini tarinoihin. Jokaisen kuuntelutuokion jälkeen keskustelimme niistä ja jaoimme tunteuksia. Lapset pohdiskelivat myös mennyttä aikaa, ja kuinka erilaista elämän silloin on täytynyt olla. Yhteinen pohdinta kiteytyi lauseeseen: Silloin ei ollut kännykää eikä tietskapelejä! Mutta miltä sitten tuntuisi olla siinä ajassa? Tästä kysymyksestä sai alkunsa idea aikakoneesta, josta tulikin näytelmän kantava teema: aikakoneella kulkevat Aikamatkaajat.

Näytelmän synopsiksen luomisessa kuuntelimme vanhuksilta keräämiäni nauhoitteita, luimme kirjoja entisajan lasten elämästä, kuuntelimme vanhan ajan musiikkia ja pohdiskelimme yhdessä, millaista aikaa tuolloin, 70 vuotta sitten, elettiin. Pikkuhiljaa alkoi näytelmän runko kehittyä. Tämän synopsiksen antamien suuntien mukaan kuljetimme tarinaa eteenpäin. Samanaikaisesti lapset ”kuivaharjoittelivat” eli näyttelivät ilman nukkeja ja lavasteita. Uusia ideoita pursui kaiken aikaa. Tässä vaiheessa minun oli kuitenkin oltava kriittinen ja karsittava rankalla kädellä pois kaikki ylimääräinen. Tavoitteenahan oli noin varttitunnin kestävä näytös, ei koko illan näytelmä!

Vanhusten tarinoiden purkamisessa käytin aineiston ryhmittelyä tyypeiksi. Tyypittelyssä on kysymys aineiston ryhmittelystä tyypeiksi, selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Tarinoista voi rakentaa tyypillisen tilanteen kulun tai henkilökuvauksen ao. tilanteessa. (Eskola & Suoranta 1995, 182.) Näytelmässä Aikamatkaajat on eroteltavissa kaksi tyypittelyn tapaa. Ensimmäinen on autenttinen tyypitys, jossa yhden vastauksen sisältävä tyyppi on esimerkkinä laajemmasta aineiston osasta. Tällöin tarinoista etsitään haastateltavia yleisesti koskettaneita asioita. (Eskola & Suoranta 1995, 183.) Ryhmähaastattelut tuottavat yleensä runsaasti elävää vuoropuhelua, joten tästä aineistosta saattoi poimia helposti kaikkia yhteisesti koskettaneita asioita. Tällaisia olivat mm. koulunkäynti ja ajan henkeä kuvaavat asiat kuten työn arvostus. Esimerkiksi seuraava puheenvuoro kuvaa tätä tyypittelyä:

...niin, se oli 30- luku, ehkä 30...ei, 36, se voi olla...kun tosiaan tuli tämä meidän tuttava yhden aikaan päivällä ja radio oli auki kun haluttiin kuulla päiväuutiset ja ennen sitä oli kaunista suomalaista laulantaa,..lauluja- ja täti kauhistui, että hyvä ihme...mikä nainen tuo on, kun keskellä päivää hoilaa tuollai- nythän on työaika! Että silloin todella kunnioitettiin työtä ... (Haastateltava, nainen, 87- v.)

Toisena tyyppityksenä on ns. mahdollisimman laaja tyyppi, jolloin jotkut tyyppiin mukaan otettavat asiat ovat esiintyneet kenties vain yhdessä vastauksessa. Kuitenkin olennaista tällaisessa tyyppissä on sen sisäinen loogisuus: tyyppi on mahdollinen, vaikkakaan ei sellaisenaan todennäköinen. (Eskola, Suoranta 1995, 183.) Tällaista materiaalia sain yksilöhaastatteluista. Tätä tyyppitystä käyttäen tarinan kerrontaan syntyi särmikkyyttä ja draaman tuntua. Esimerkkinä on erään haastateltavan kertoma muisto:

...isä oli aamulla koiran kanssa metsällä ja se jäi metsälinnun haulle ja yleensä se oli tottelevainen koira mutta sillo mun isäni ei saanut millään koira lähtee.Isä kävi sitte sanomassa Birske- rin isälle että ” nyt jäi Tenu metsään” , mutta kyllä se tulee varmasti meitä hakemaan täältä, että oisko hyvä ja ottas sitte kiinni...Ja tuota...seuraavana päivänä olikn aivan ihana elokuun päivä...me istuttiin meidän pihalla päiväkahvilla ja mut eihän kukaan voinut sitte olla sille vihainen...Mut miten ihmeessä ...kun sehän oli lähellä manteretta se saari taikka siinä oli kuitenkin semmonen aika leveä salmi ja se koira on uinut sen salmen yli ja juossut ainakin kakskyt kilometriä, metsiä pitkin ja löysi kotiin. Se oli aivan ihana, aivan ihana koira. En koskaan unohda sitä ja vieläkin korvissa kuulen sen anteeksipyynnön...raukan. Yhtäkkiä rupes portilta kuulumaan semmosta ihmeellistä ulinaa.Ja sieltä tuli meidän Tenu ...ja se oli...näki oikein että se tuli anteeksipyytäen...se veti itseään siinä käytävällä ja ulisi ja itki , ehkä vähän pelkäskin et min- käsälaisen vastaanoton hän saa ... (haastateltava, nainen, 83-v.).

Mietimme lasten kanssa samaa, mitä kertojakin: minne Tenu oikein katosi? Päätimme viedä tarinaa eteenpäin ja keksimme seuraavanlaisen tarinan:

Elsi: ”Tenu! Missä sinä olet ollut? Me ollaan etsitty sinua joka paikasta. Äiti ja isäkin ovat olleet huolissaan sinusta!”

Tenu: ”Tota noin...Se on vähän pitempi juttu...tota...sillon saarella...minä kyllä kuulin kun te huutelitte minua...mutta kun minulla oli vähän muita asioita...”

Elsi: ”Vai että muita asioita...”

(Esiin astuu Tenun tyttöystävä silmiään räpytellen.)

Bella: Heeiii....

Elsi: Ja kukas sinä olet?

Bella: Minä olen Bella. (räpsyttelee silmiään ujona)

Tenu: Niin Elsi...tässä on Bella ja olemme päättäneet pistää hynttyyt yhteen. Oi Bella...olet elämäni valo...

(Tenu laulaa Tyttöni mun- laulun, joka tulee nauhalta .)

5.2 Teatteriesityksen osatekijöitä

Edelliset esimerkit kertovat myös siitä, kuinka muistojen autenttinen kopioiminen suoraan näytelmäkerrontaan on vaikeaa, miltei mahdotonta. Jotta juoni jollain tapaa etenisi loogisesti sekä katsojien ymmärryksen tasolla, oli meidän yhdistettävä ja muokattava hieman tarinoita. Pohjana näytelmän rungolle käytin Allan Owensin ja Keith Barberin (1998, 55) ohjetta, jonka mukaan jokainen teatteriesitys koostuu seuraavista osatekijöistä:

- 1) Jännitteestä, joka ylläpitää aktiivista osallistumista ja jännitystä.
- 2) Vastakohtadista, jossa roolin tilanteiden äkilliset tai asteittaiset vaihtelut saavat aikaan muuttumista draaman tunnelmassa tai rytmissä.
- 3) Symbolista, joka voi olla erityismerkityksiltään varustettuna sana, ele tai tilanne.
- 4) Metaforasta, joka mahdollistaa teatteriesityksessä vertauskuvien käytön niin, että ne kytkeytyvät omiin ja toisten kokemuksiin ja elämään.
- 5) Metaxiksesta, jossa samanaikaisesti yhdistetään kaksi maailmaa: arkielämä ja draamatyöskentelyssä avautuva. Siinä tunteilla ja ajatuksilla on tärkeä osuutensa emotionaaliseen ymmärtämiseen.
- 6) Draaman muodosta, joka sisältää tarkoituksen mukaisesti valitun tyylin sekä siihen kuuluvat työtavat.
- 7) Draaman taidoista, jotka sisältävät draaman ja teatterin ilmaisutekniikassa harjoitettavia taitoja. Niillä muokataan paitsi draamamuotoa, rakennetaan myös roolihahmoja tai ne liittyvät valitun draamatyöskentelyn aiheeseen.
- 8) Annettuihin olosuhteisiin, jotka yhdistävät kaikki yllä mainitut osatekijät. Ne perustelevat draamatyöskentelyn aloitushetken ja muun toiminnan.

Edellä olevien osatekijöiden näkyminen omassa draamatyöskentelyssämme perustui erikoisesti seuraavissa työvaiheissa. Ensimmäiseksi jännitteen muodostivat ne muistot, joihin yleisö oli ollut osallisena niiden tekovaiheessa. Teatteriesityksen alkuun kuuluu aina tietty määrä henkilöitä, jotka lyhyesti esittelevät tavalla tai toisella itsensä ja suhteensa toisiinsa. Tavoitteena oli saada aikaan ”koukku”, jotta katsoja kiinnostuisi. Tällaisena koukkuna meillä toimi mennyt aika ja sitä mukaa lapsuus, jonka kaikki katsojakunnassa oli kokenut. Millä tavalla lapsuudentakaiset muistot kuultaisivat läpi näytelmässä, olikin varmasti monen katsojan mielessä.

Toinen draamallinen elementti, joka vaikutti näytelmään, oli symbolien käyttö ja niiden vaikutukset. Symbolina voi siis olla ele, sana tai tilanne. Aikamatkaajissa se oli tilanne: unikohtaus. Siinä lapset näkevät unta, jossa hauki syö heidät. Tämä näytelmän keskikohdassa tapahtunut hitaasti ja rauhallisesti alkanut kohtaaminen etenee jännitteen kasvamiseen ja tarinan kliimaksiin. Kohtaaminen toteutetaan varjoteatterin keinoin ja ehkä juuri siksi se on niin toimiva. Mutta miksi se on niin toimiva? Symbolina hauen kitaan joutuminen voi merkitä kollektiivisessa unisymbolien maailmassa tietoisuuden kadottamista. (Angel & Larjanko 1983, 34.)

Kolmantena osatekijänä oli metaforan olemassaolo, joka mahdollistaa teatteriesityksessä vertauskuvien käytön niin, että ne kytkeytyvät omiin ja toisten kokemuksiin ja elämään. Aikamatkaajassa omien lapsuuskokemusten esilletulo yhdistyy myös monen muun katsojan mielissä, esim. kun näytelmässä lapset katselevat taivaalla leijailevia pilviä ja näkevät niissä milloin nekkuja milloin laivoja, voivat katsojat samaistua tuohon tunteeseen; näin mekin teimme lapsena.

Neljäs elementti eli metaxiksen käyttö, yhdistää arkielämän ja draaman vedoten samalla tunteisiin. Aikamatkaajissa tämä näkyy varsinkin loppukohtauksen tunnelmissa. Siinä lapset lähtevät takaisin kotiin, jolloin paluumatka tapahtuu 70 vuoden takaisesta ajasta nykypäivään. Tunteisiin vetoavaksi tekee tuon kohtaamisen se tosiasia, että myös katsojien muistojen ehdottomasti keskeisimpiä asioita ovat vanhemmat ja koti. Kotiinpaluu toimii näin ollen rauhoittavana ja näytelmän ratkaisevana tekijänä.

Viides vaikuttava osatekijä näytelmässä oli draaman muodon valitseminen. Valitsimme siis nukketeatterin, joka soveltui tyyllisesti parhaiten kertomukseemme ja oli myös kohtausten mahdollistajana paras vaihtoehto, sillä nukketeatterin keinoin pystymme

ilmaisemaan vaivattomimmin tarinamme ilman, että tarvitsemme suuria lavastusratkaisuja tai pitkiä juonellisia käänteitä, unohtamattakaan pitkien vuorosanojen ulkoa opettelemisen vaivaa. Aikamatkaajissa nuket ja varjot vievät tarinaa eteenpäin paremmin kuin ihmisenäyttely.

Käsikirjoitusvaiheessa oli syytä pitää mielessä Aristoteleen (1998) toteamus: ”Draama on aikajaksoltaan rajallista toiminnan jäljittelyä, jossa on alku, keskikohta ja loppu.” Näitä kolme asiaa mielessään pitäen saattoi välttyä sivupoluille eksymiseltä. Samalla kyti hiljainen toive siitä, että katsojakin pysyisi juonessa mukana eikä putoaisi kärryiltä kokonaan.

6 NUKET JA NIIDEN ELÄMÄ

6.1 Nukketeatteri ilmaisumuotona

Haastatteluihin pohjautuvat muistot liittyvät useimmiten joihinkin tärkeisiin vaiheisiin tai kokemuksiin ihmisen elämässä. Nukketeatterin tavoitteena on saada nämä tarinat elämään niin, että ne nostavat ikäihmisten todelliset kokemukset koskettavalla tavalla esille. Yleisö voi samaistua muistojen herättämiin ilon ja surun hetkiin. Tarkoitus on saada mennyt elämään ja samalla tuoda se nykypäivään kaikenikäisten ihmisten iloksi.

”Jotta lumous toteutuisi, tarvitsee tämä pelkistetty hahmo (teatterinukke) tuekseen katsojan mielikuvituksen. Ja kun mielikuvitus alkaa työskennellä, aistit herkistyvät, muistot heräävät ja tunteet liikahtavat – nekin, joiden olemassaoloa ei katsoja ennen esityksen alkua muistanut olevan olemassakaan.” (Baric 2002, 14.)

Nukketeatterin avulla muistojen kertominen on ihmisten tunteisiin ja alitajuntaan vaikuttavaa tarinointia. Kun muistot koskettavat kuulijaa, syntyy helposti vuorovaikutus. Muistot voivat aukaista myös tunnelukkoja, joiden aukaisemisessa teatteri voi auttaa. Jokainen katsoja kokee esityksen omalla tavallaan peilaten sitä omaan elämänkokemuksensa. Kuitenkin yleisö voi kokea näytelmän yhteisenä, kulttuurierojen ja ikärajojen vaikuttamatta. Nukketeatterin lumo pohjautuu juuri tähän seikkaan: aikuinen löytää jälleen lapsenmielensä. Katsoja mieltää näyttämöllä esiintyvän nukan eläväksi olennoksi, joka hengittää, ajattelee ja tuntee. Hän voi nukan rooliin samaistuneena

myötäelää tapahtumissa ja kokea roolihahmon tunteiden kirjon. Samalla hän peilaa näkemäänsä ja kuulemaansa omaan elämänhistoriaansa. (Baric 2002, 10-15.)

”Teatteria on esitetty niin kauan kuin ihmiset ovat olleet olemassa. Ennen puheilmaisun kehitystä kommunikaatio ihmisten välillä tapahtui eleiden ja fyysisen esittämisen kautta. Todennäköistä on, että jo muinaisina aikoina tarinan kerronnassa on käytetty ”kättä pidempää” – omaa varjoa, kasvin tai eläimen osia, alkeellisia nukkeja tai veistoksia,” toteaa Hannu Räisä (2009, 6) ja jatkaa, ”aikojen alusta lähtien nukella on uskottu olevan hallussaan taikavoimia. Sitä on kunnioitettu pyhänä ja vain harvoilla on ollut lupa koskea siihen. Nuken on uskottu suojaavan satoa, lisääntymistä ja terveyttä. Jopa kristillinen kirkko on käyttänyt nukkea hyväkseen aikoina, jolloin lukutaidottomalle kansalle oli tehtävä selväksi uskonnolliset tapahtumat” (kuva 4).

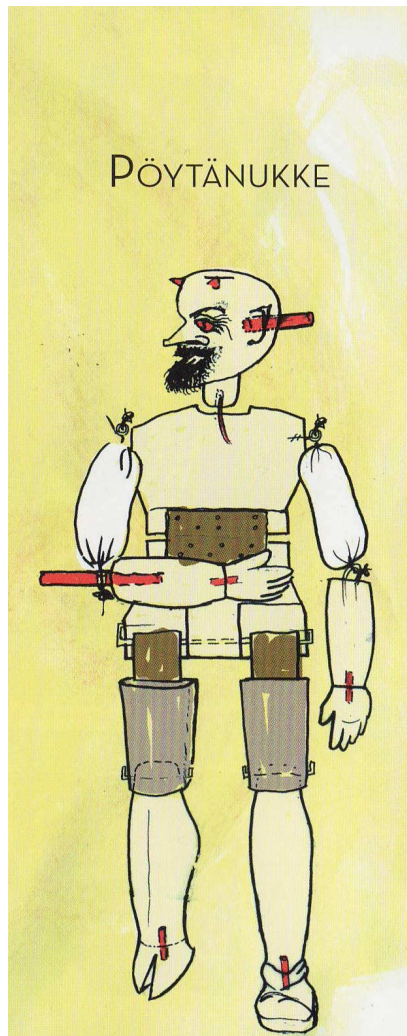
Kuva 4. Nukketeatterinukkeja

Mielestäni nukketeatterin valitseminen näytelmän yhdeksi ilmaisukeinoksi on toimiva juuri siitä syystä, että nukketeatterin lumous ja mystisyys vetoavat ihmisten tunteisiin ja alitajuntaan ehkä paremmin kuin pelkkä ihmisteatteri. Nuken mystinen voima ei ole

haalistunut aikojen saatossa vaan sillä on edelleenkin sanottavansa ihmisten välisessä kollektiivisessa tajunnanvirrassa.

6.2 Niskakeppinuket

Jokaiseen teatterinukkeeseen on tutustuttava kuin uuteen soittimeen; opittava tuntemaan sen mahdollisuudet ja rajoitteet. Käyttötarkoitus määrää nukan ulkomuodon ja rakenteen. (Baric 2002, 36.) Miettiessäni esitykseen tarvittavien nukkien parasta mahdollista nukketyyppiä päädyn niskakeppinukkeeseen eli pöytänukkeeseen (kuva 5). Tällöin nukkea ohjataan lyhyistä ohjaussauvoista, joita voi olla pään takaosassa, selässä, kyynärpäissä ja kantapäissä. Pöytä tai taso voi toimia nukkenäyttämönä.

Kuva 5. Pöytänukke

Valintani kriteeriksi nousi päällimmäisiksi se seikka, että nukkeja tulevat esittämään lapset itse. Tämä asettaa nukkeille tietyt koko-, paino- ja nukettamistekniset rajoitukset.

Ja koska nuket tulevat muistuttamaan itse lapsia pienoiskoossa, ne suunnitellaan anatomialtaan ihmismäiseksi. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että nukeille pitää valmistaa taipuvat polvet ja käsivarret sekä kääntyvä pää.

Nuken painopiste sijaitsee lantiossa ja kantapäissä. Nämä kohdat tehdään tukeviksi puusta. On kuitenkin muistettava, että nukesta ei saa tehdä liian raskasta. Varttituninkin nukettaminen voi olla raskas urakka, jos nukke painaa liikaa. Niinpä päällystämme puuosat vaahtomuovilla ja styroksilla muhkeutta antamaan. Liikkeiden luonnollisuutta lisäävät nivelet, joihin käytetään nahkakiinnikkeitä ja pyöröruuveja. Viimeistelyvaiheessa koko komeus piilotetaan vaatteiden alle.

6.3 Varjonuket

Varjonukke on kaksiulotteinen silhuettikuva, jossa on 1-4 ohjaussauvaa vartalolle ja käsille (kuvat 6 ja 7). Tullakseen näkyväksi ja ”eläväksi” se asetetaan kankaan ja valonlähteen väliin. Nuken kuvakokoa voidaan suurentaa ja pienentää liikuttamalla nukkea kohti valoa ja siitä poispäin. (Baric 2002, 76.)

Kuva 6. Varjonukke

Kuva 7. Varjoharjoittelua

Jo kivistä esi-isämme ovat oletettavasti elävöittäneet tarinoitaan auringon tai tullen ja varjojen avulla. Puhuttaessa nykyaikaisesta varjoteatterista sen alkuperämaa on Kiina, jossa varjoteatteri on ensisijaisesti ollut viihdettä. Muissa Aasian maissa taas uskonnot, hindulaisuus ja buddhalaisuus, ovat lyöneet vahvan leimansa varjoteatterin sisältöihin. Niinpä esimerkiksi Intiassa varjoteatterinäytökset ovat verrattavissa jumalanpalveluksiin. (Räisä 2009, 67- 68.)

Varjonukketeatteri on kiinnostanut minua jo lapsesta asti, ja kukapa ei olisi yrittänyt matkia käsillään ja sormillaan esim. varjoeläimiä? Koulutukseni eräänä merkittävimmistä aiheista pidänkin varjoteatterikursssia. Niinpä päätin jo hyvin varhaisessa vaiheessa, että haluan tähän opinnäytetyöhön varjoteatterikohtauksen. Varjonuken vaikutelma on todellisuudesta etäännyttävä ja siksi se sopiikin hyvin esimerkiksi unikoh-
tauksien, takautumien, musiikin ja runouden tulkiksi. Niinpä Aikamatkaajissa lapset nukahtavat, ja mitä he unessa näkevät, selviää varjoteatterikohtauksessa (kuva 8).

Kuva 8. Varjoteatterikohtaus

6.4 Nukettamistekniikka

Niskakeppinuken juuret löytyvät japanilaisesta bunraku- teatterista, jossa nuket ovat kooltaan 120- 150 cm korkuisia. Kuvaavaa on myös se, että yhden nuken liikuttamiseen tarvitaan kolme nukkenäyttelijää. Länsimainen sovellus tästä nukesta on yleensä pienempi ja sitä ohjaa yksi nukettaja, jolloin nukkea liikutetaan pöydän tai vastaavan tason päällä nukkenäyttelijän ollessa tason takana (kuva 9). Hän on yleensä pukeutunut tummiin vaatteisiin ja on näin ollen ”näkymättömissä”. Kuitenkin dialogi nuken ja nukettajan välillä voi olla mahdollista. (Räisä 2009, 62.)

Kuva 9. Nukettaja

Esiintymistilanteessa nukettajan on pidettävä silmällä montaa eri asiaa – ja vielä samanaikaisesti. Hänen on keskityttävä sekä omaan että vastaanäyttelijän nukkeen. Tekstiä ei saa unohtaa, sillä muutenhan yleisö ei pysy tapahtumien tasalla. Kaiken tämän ohessa valojen, musiikin, lavasteiden sekä sen ”selän takana tapahtuvan” huomioiminen on tapahduttava sujuvasti niin, että esityksestä tulee kokonainen. (Vanttaja 2008, 2.)

Mikä sitten sai katsojan seuraamaan nukkeja eikä itse nukettajia? Kultainen nyrkissäntö on, että nukettajan on seurattava silmillään ja koko olemuksellaan nukkea. Hän ei saa ottaa katsekontaktia yleisöön tai muihin esiintyjiin vaan hänen on keskityttävä vain ja ainoastaan oman nukkensa persoonaan, toteaa Vanttaja (2008, 3). Tällä pienellä mutta sitäkin tärkeämmällä tekniikalla nukke tosiaan saa ”hengen” ja alkaa elää.

Nimensä mukaisesti niskakeppinukke ohjataan sen ”selkäpuolella” olevista kahvoista, jotka tässä tapauksessa sijoitetaan nuken takaraivoon ja molempien käsivarsien taakse. Lapset tulevat olemaan siis itse näkyvissä nukkien takana. Niskakeppinuken käyttäminen mahdollistaa myös suuren liikkumatilan, joka antaa näytelmälle lisää ilmaisutehoa. Myös materiaalin valinta, nuken koko ja tasapainotus vaikuttavat liikkeeseen. Muihin teatterinukketyyppeihin verrattuna niskakeppinukke on nopeasti liikkeisiin reagoiva nukke ja niinpä sillä on aloittelijankin helppo välittää toimintaa ja tunnetiloja. Tätä tosiasiaa tulemme hyödyntämään: Kun kyseessä ovat lapset ja nimenomaan ensimmäistä kertaa nukettamista opettelevat lapset, liikkeiden aikaansaaminen ei saanut olla liian monimutkaista ja vaikeaa. Niskakeppinukkeja, jos tosin muitakaan nukkemalleja, ei ole hyvä jättää ”yksin” ilman ohjaajaansa. Löysän kaularakenteen vuoksi se kaipaa pitelijäänsä - muuten nukke nyykähtää ja ”kuolee.” Niinpä kohtauksissa, joissa lapset esiintyvät omina itsenään, nuket siirretään lavasteiden taakse kokonaan pois näkyvistä.

7 TEATTERINUKET JA LAVASTUS AIKAMATKAAJIIN

Nukketeatterinuken teko alkaa roolianalyysin kartoittamisella, joka selviää käsikirjoitusta tutkiskelemalla. On tärkeää selvittää nuken ikä, sukupuoli, eletty elämä, erityis-

osaamiset, mitä henkilö tahtoo ja toivoo, mistä se on kotoisin, miltä se näyttää, miten se pukeutuu, mitä se omistaa, mistä puhuu tai mistä vaikenee, toisin sanoen, millaisia asioita nukke viestittää olemuksellaan? (Vanttaja 2008, 1.) Edellisestä ohjenuorasta poiketen ryhmämme aloitti nukkien tekemisen ennen valmista käsikirjoitusta. Suuntaa kuitenkin antoi näytelmän synopsis, jonka pohjalta paljon aikaa vievä niskakeppinukkien tekeminen alkoi. Nukkien vähemmälle huomiolle jääneen luonneanalyysin korvasimme kuitenkin sitäkin suuremmalla paneutumisella teknisiin ominaisuuksiin kuten liikkumiseen, koska silloin nukan elekieli olisi mahdollisimman luontevaa ja ilmaisullista.

7.1 Nuken pää

Aloittaessamme lasten kanssa nuken työstämistä nuken pää osoittautui työvaiheista monimutkaisimmaksi. Kun muun kehonosien tekeminen oli vaatinut lapsilta lähinnä teknistä osaamista pään tullessa käsittelyyn, olivat vuorossa luovat menetelmät. Nämä alkoivatkin luonnosten tekemisellä ts. piirtämällä ja muotoilemalla (kuva 10).

Kuva 10. Luonnostelua

Oman pään muotojen tutkiminen vaikutti lapsista mielenkiintoiselta puuhalta. Niinkin arkisen asian kuin omien kasvojen tutkiminen peilin avulla oli heistä hauskaa ja mielenkiintoista. Piirtäen tulivat kasvojen omat persoonalliset mittasuhteet pohdittaviksi ja kun oli aika muotoilla ne kolmiulotteisiksi, pohdittiin uudestaan, miten poskipäät, leuka ja huulet saataisiin näyttämään luonnollisilta? Kun alustavat suunnitelmat oli tehty, ruvettiin varsinaiseen työhön. Jotta pää olisi kevyt ja kestävä, valitsin pohjama-

terialiksi styroksin. Ensin soikea, päänmuotoinen osio leikattiin veitsellä (kuva 11), minkä jälkeen se hiottiin karkealla hiomapaperilla.

Kuva 11. Styroksin leikkaaminen

Seuraavaksi aloitettiin kasvojen esiin loihtiminen paperimassalla mittasuhteita silmäläpittäen (kuva 12).

Kuva 12. Paperimassan käyttö

Massan kuivuttua laminoimme kasvat liisterivedessä imeytetyillä voimapaperisuikaleilla. Välillä päitä oli kuivateltava ja laminointia jatkettiin, kunnes kerroksia oli viidestä kuuteen (kuva 13).

Kuva 13. Paperilaminoinnin käyttö

Kun kasvat olivat täysin kuivat, hiottiin työt vielä kevyesti, minkä jälkeen ne pohjustettiin vesiliukoisella maalilla. Tarkkuutta ja kekseliäisyyttä vaadittiin varsinaisessa kasvojen värityksessä, kun mietittiin, miten saada oikea ihonväri aikaiseksi. Vesivärit toimivat tässä työvaiheessa mainiosti, sillä ne antoivat mahdollisuuden virheiden korjaamiseen. Lisäksi ne ovat ympäristöystävällisiä ja terveydelle turvallisia värejä. Jotta värit eivät leviäisi tai kuluisi pois, ne maalattiin vielä puuliima- vesiemulsiolla.

7.2 Nuken vartalo

Nuken vartalon tekemisessä vaadittiin mittasuhteiden ja muotokielen oivaltamista, mutta myös nuken liikkumisen kannalta tärkeiden taitoskohtien pohtimista. Jälleen oma keho antoi ohjeet siitä, mistä kohtaa kukin ruumiin osa taipuu ja mihin suuntaan. Nahkasuikaleella yhdistämällä saimme nuken polvet, nilkat ja lantion taipumaan (kuva 14).

Kuva 14. Nuken taipuvat osat

Keskivartalo tehtiin koivusta, jota jaettiin nahkaniveltä käyttäen ylä- ja alaosiin. Jotta nukesta ei tulisi liian painava, mahan ja lihaksiston virkaa toimittivat puun päälle liimatut uretaani-palat, jotka muotoiltiin mattoveitsellä. Vastaavasti lisää painoa tarvittiin jalkateriin, jotta ne eivät liikkuisi holtittomasti. Tämä onnistui panemalla niihin pienet lyijypainot.

Nuken liikkeiden ohjaamiseen tarvittiin sauvat, jotka sijoitettiin nuken takaraivoon sekä käsien takasyrjiin poraamalla niihin reiät. Tämän jälkeen niihin kiinnitettiin liimaamalla noin 15 cm pitkät pyöröpuukepit, jotka näkyvyyden estämiseksi maalattiin mustiksi (kuva 15).

Kuva 15. Ohjaussauvat

Jotta nuken liikkeet olisivat mahdollisimman luontevia, oli sille syytä tehdä kääntyvä pää. Tämä onnistui siten, että kaulan päähän kiinnitettyyn pyöröruuviin viritettiin kuminauha. Tämän jälkeen nuken niskasta yläselkään porattiin viistosti reikä. Kuminauha pujotettiin reiän läpi ja kiristettiin pyörötapilla selkään kiinni (kuva 16).

Kuva 16. Kuminauhan kiinnittäminen

7.3 Nuken viimeistely

Sitä mukaa kuin teksti sai lihaa luitten päälle, alkoivat nuket muistuttaa kolmea esikuvaansa. Tarkoitushan oli tehdä ne esittämään lapsia pienoiskoossa. Kun nuket olivat saaneet toimivat raajansa ja kääntyvät päät, alkoi pohtiminen, miten ne puettaisiin (kuva 17). Lapset ratkaisivat ongelman pian: aikamatkaajille Timolle ja Ainolle T-paidat ja farkut, kun taas entisajan Elsi-tytölle mekko, esiliina ja huivi. Mahtaisiko tämä tarkoittaa sitä, että ainakin jotkut sukupuolten väliset raja-aidat ovat kaatuneet aikojen saatossa, tuumailin. Nuken viimeistelyyn kuului myös hiusten lisääminen. Valitsimme hiusmateriaaliksi villan, joka kiinnitettiin kuumaliimalla (kuva 18).

Kuva 17. Vaatesuunnittelua

Kuva 18. Nuken viimeistelyä

Vaatteet ommeltiin ompelukoneella ja ne asetettiin kiinteästi nukkeen nitojalla ja kuumaliimalla. Pienet korjausmaalaukset kasvoihin kuuluivat myös tähän työvaiheeseen. Lopulta nuket olivat valmiita estradille (kuva 19).

Kuva 19. Timo (vas.), Aino ja Elsi

7.4 Lavastusratkaisut

Muistojen teatterissa lavastus on kevyttä ja helposti siirrettävää, jotta voidaan vierailla sairaaloissa ja eri laitoksissa. (Hohenthal- Antin 2006, 88.) Pohtiessani lavastusratkaisuja nousivat keskeisiksi kriteereiksi kuljetus- ja tilakysymykset. Näytelmä oli tarkoitus esittää palvelutalon ruokailusalissa, jonne mahtui istumaan noin sata ihmistä.

Mistä sitten syntyi lavastusidea? Joku on sanonut: Elämä on matka. Tätä metaforaa aloin sitten pyöritellä mielessäni; jos elämää eletään ja matkaa tehdään, tarvitaan siihen varmasti myös matkalaukku. Näytelmässä matkalaukulla on siis merkittävä osuus, sillä koko esityksen lavastus on tiivistetty siihen. Seuraavassa kohtaus näytelmän alusta:

Aino: Kylläpä täällä mummon vintillä on paljon vanhoja tavaroita. Katso tuotakin - vanha matkalaukku!

Timo: Niin. Se on mahtanut käydä monessa maassa noista leimoista päätellen....mutta eikö se näytäkin suurelta, tarkoitan että...aika epätavallisen isolta?

Aino: Näyttää. Katso! Sehän aukeaa! Ja sieltä kuuluu musiikkia!

Timo: Aivan kuin se kutsuisi meidät sisäänsä....mennäänkö?

Aino: Mennään!

Lavasteiden tekemisen aloitin käyttämällä mallina vanhaa 40-luvulta peräisin olevaa matkalaukkua, josta sitten tein suurennetun noin 100 kertaa 160 cm kokoisen version. Tarkoituksena oli tehdä siitä monipuolisesti toimiva lavastuskokonaisuus, jota olisi helppo myös siirrellä. Ratkaisuksi kehittyi sivusuunnassa saranoilla aukeava matkalaukku, jota saattoi liikuttaa paikasta toiseen sen kulmiin sijoitetuilla pyörillä. Runkomateriaalin valinnassa minun täytyi pidättäytyä mahdollisimman kestävässä, mutta myös kevyessä materiaalissa. Tähän soveltui hyvin noin 0,5 cm paksu vaneri, jonka sitten laminoin voimapaperilla (”metalliset” kulmaraudat ovat myös vaneria). Maalaamalla ja patinoimalla sain matkalaukun näyttämään vanhalta (kuva 20).

Kuva 20. Matkalaukku suljettuna

Kuva 21. Matkalaukku aukaistuna

Matkalaukku toimi myös tasona, jonka päällä lapset saattoivat nukettaa nukkeja. Koska näytelmään kuului kohtauksia, jolloin lapset olivat välillä omia itseään ja välillä nukettavia näyttelijöitä, oli hyvä, että he pääsivät näiden juonenkäänteiden taukovaiheissa matkalaukun taakse piiloon. Myös käsinukkekohtaus vaati onnistuakseen tason ja ”piilon”(kuvat 21 ja 22).

Kuva 22. Matkalaukun takaosa

Varjonukkekohtauksen mahdollistaminen vaatii vähintään pingotetun kankaan ja valonlähteen. Rakensin matkalaukun tätä silmälläpitäen: laukku aukeaa ja eteen avautuu myös varjokuvamaisema (kuva 23). Valonlähteenä käytin patterilla toimivia led- valo-

ja. Vaikka niiden teho ei vastannutkaan hehkulamppua, olivat ne helppoja asentaa ja myös turvallisia lapsille (kuva 24).

Kuva 23. Matkalaukun käyttö varjoteatterina

Kuva 24. Led-lamppu valonlähteenä

7.5 Aikamatkaajien musiikki

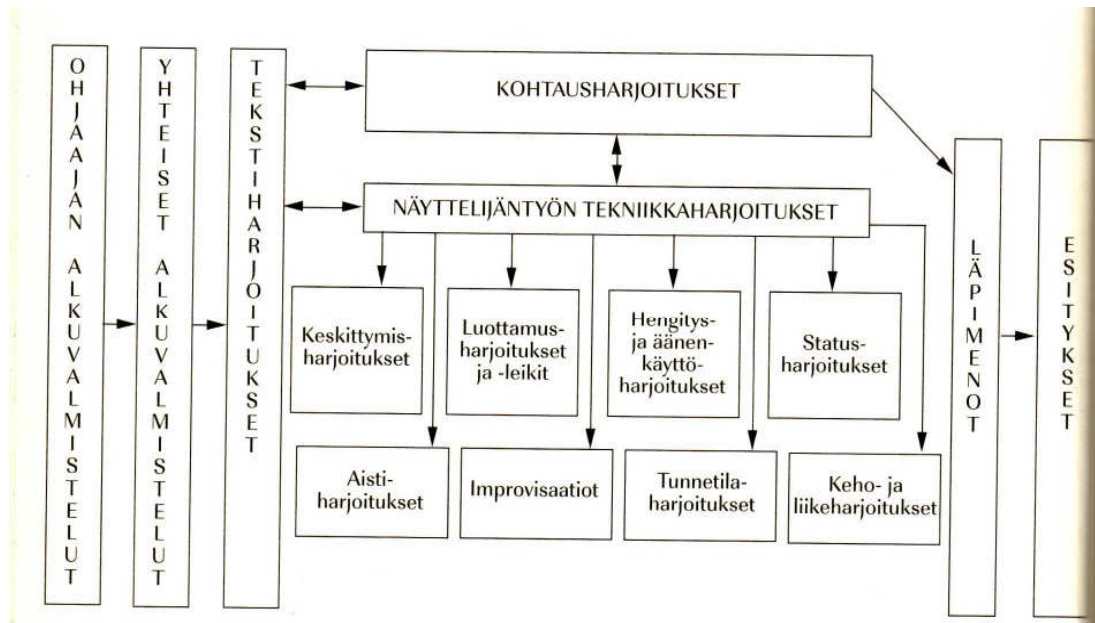
Paitsi, että teatterinukke viestii muodon, värin, liikkeen ja äänen avulla, on musiikilla suuri merkitys nukan ilmaisukyvyille. On tunteita, joita musiikki voi parhaiten kuvastaa ja täydentää. Tällöin katsojan on helppo eläytyä nukan suruun tai iloon. (Baric 2002, 56.) Musiikilla ja äänitteillä oli myös meidän näytelmässä merkittävä rooli. Teknisesti nämä tehtiin kauko-ohjattavaan cd- soittimeen tallennetuilla nauhoituksia käyttämällä.

Näytelmään oli kirjoitettu kaksi kohtausta, joissa tarvittiin elävää sekä nauhoitettua musiikkia. Varjoteatterikohtauksessa käytimme poikani säveltämää tietokonemusiikkia. Laulukohtaukseen tarvitsimme aikaan sopivan kappaleen. Niinpä päätimme menä vierailulle palvelutaloon, jossa sitten lapset kyselivät, mitä lauluja entisaikana laulettiin. Molempien sukupolvien yllätykseksi lähes sadan vuoden takainen laulu "Kotisauna" oli yhteinen sekä lapsille että vanhuksille: palvelutalon vanhukset olivat laulaneet tuota laulua lapsena ollessaan ja samaa perinnettä näyttivät myös 2000- luvun lapset jatkaneen.

Kun tuli aika miettiä Tenun ja Bellan romanttista kohtausta ja siihen kuuluvan nauhoitetun musiikin osuutta, lainasin suuren määrän vanhan ajan musiikkia Dallape- orkestereista lähtien. Niitä sitten kuuntelimme ja pohdiskelimme, mikä sopisi parhaiten Tenu- koiran lemmenlauluksi. Ehdottomaksi suosikiksi nousi 1920-30- luvuilla vaikuttaneen A. Aimon Tyttöni mun- kappale. Musiikin merkityksestä muistojen teatterissa voi hyvin sanoa, että sillä oli selvästi hyvin suuri merkitys muistojen stimuloimisessa ja tunnelman kohottamisessa. Aikamatkaajissa esiintyvä Tenu- koira sai tunnelman nousemaan selvästi laulaessaan tyttöystävälleen Bellalle Tyttöni mun- laulua. Voin siis yhtyä musiikkiterapeutti Kimmo Lehtosen sanoihin: " Muistelutyössä musiikilla on vahva asema, koska se liittyy olennaisesti " elämän virstanpylväisiin", merkittäviin hetkiin. Elämän varrella ihmiselle muodostuu tärkeistä kappaleista musiikkielämämerkkeitä, ja tietyt kappaleet sitovat yhteen kokonaisia sukupolvia". (Hohenthal-Antin 2002, 66.)

8 NUKKETEATTERIPROSESSIN TARKASTELU

Aloittaessani Aikamatkaajien tekoa perehdyin mm. aihetta käsittelevään kirjallisuuteen. Yhtenä hyvänä teatterin tekemistä ohjaavana kirjana pidin Päivi ja Timo Sinivuoren Esiripusta aplodeihin – nimistä oppikirjaa. Kirjassa kerrotaan varsinkin lasten kanssa tehdystä teatteriprosessista, josta lyhykäisyydessään kertoo seuraava kaavio. (P. & T. Sinivuori 2001, 28.) (kuvio1)

Kuvio 1. Näytelmävalmistusprosessin kulku.

Ohjaajan alkuvalmistelut

Ohjaajan alkuvalmisteluihin kuuluu useiden asioiden pohdiskelu. (P. & T. Sinivuori 2001, 29.) Mitä todellisuudessa olevaa ilmiötä kuvataan? Minun tuli siis ensimmäiseksi päättää, mitä esityksemme tulisi kuvaamaan. Aikamatkaajien tarina kertoisi tiivistetysti menneestä ajasta lapsen silmin. Mistä näkökulmasta tarinaa sitten kerrottaisiin ja miten roolihenkilöt suhtautuisivat siihen? Tarinan pääteeman eli lapsuuden entisaikana tulisi olla kuin seikkailumatka johonkin roolihenkilölle tuttuun (onhan hänkin lapsi), mutta kuitenkin tuntemattomaan (millaista oli olla lapsi 70 vuotta sitten). Kolmantena ohjaajaa auttavana kysymyksenä on näytelmän atmosfääriin kartoittaminen. Ohjaajan tulisi miettiä tilannetta ennen näytelmää ja tilannetta näytelmän jälkeen. Lisäksi on valittava näytelmän perusjännite, joka tulee välittymään ilmiön eli lapsuuden kuvaamisen kautta

läpi koko näytelmän. Näiden kolmen seikan perusteella minun oli tehtävä suunnitelma, jonka mukaan harjoitukset kulkivat. (P. & T. Sinivuori 2001, 28- 32.)

Jotta ohjaaja pystyy työskentelemään itsensä ja ryhmänsä kanssa, täytyy hänellä olla motiivi ohjata. Oli lähtökohta mikä tahansa, ohjaajan täytyy innostua tekstistä ja löytää sen kautta jokin tärkeä väite tai viesti, jonka haluaa välittää katsojille. Ohjaajan työ on kommunikoiavaa ja kollektiivista työtä, jossa hänen täytyy huomioida koko työporukka tasapuolisesti. Lyhyesti sanottuna: Ohjaaja on työnjohtaja, organisoija ja motivoija. (P. & T. Sinivuori 2001, 175- 176.)

Yhteiset alkuvalmistelut

Yhteisten alkuvalmisteluiden tarkoituksena on saada näyttelijät sitoutumaan ja motivoitumaan näytelmäprosessiin. Erilaisten harjoitusten käyttö auttaa lasta itseilmaisuuksiin, -tuntemukseen ja -tiedostamiseen. Ne auttavat myös sosiaalisten taitojen ja hyvän työilmapiirin kehittämisessä, toteaa Reetta Vehkalahti. (2006, 68.) Tätä varten ensimmäiset harjoituskerrat olivat lähinnä lämmittelyä tulevaa varten. Hyvänä oppaana minulla oli kirja ”Leikkivä teatteri”(Vehkalahti 2006). Siinä on annettu tarkkoja esimerkkejä siitä, miten lapsiryhmä saadaan virittäytymään teatterin tekemistä varten. Näistä eniten käyttämiäni menetelmiä olivat erilaiset aistiharjoitukset. Tehtävänä saattoi olla mm. äänten kuunteluharjoitus, jossa lapset makasivat lattialla silmät suljettuna. Samalla minä muodostin tilassa erilaisia ääniä (revin paperia, avasin vetoketjun, puhalsin ilmapallon jne.) Sen jälkeen purettiin, tunnistivatko kaikki jokaisen äänen. Myös erilaiset pantomiimiharjoitukset auttoivat lasta näkemään kehon kielen mahdollisuudet. Nämä lämmittelyt ja harjoitteet loivat mukavan ja välittömän ilmapiirin (kuva 25). Samalla ne myös saivat lapset keskittymään tulevaan urakkaan.

Kuva 25. Lämmittelyharjoituksia

Tekstiharjoitukset

Näytelmätekstin lukemistyylejä on monia erilaisia, yksi niistä on aloittaa siten, että se luetaan ensin, minkä jälkeen ohjaaja voi pyytää näyttelijöiltä mielipiteitä. Tämän jälkeen teksti luetaan uudelleen kolmeen kertaan, jolloin kiinnitetään huomiota seikkoihin, jotka ovat joko koomisia tai paradoksaaleja. Kohtauksista on syytä etsiä juonen käännekohtat, jolloin toiminnan suunnat muuttuvat. (P. & T. Sinivuori 2001, 34.)

Aikamatkaajissa valmista tekstiä ei ollut luettavissa heti vaan tarina rakentui vähitellen.

Myös haastatteluaineiston käyttö tuli ottaa huomioon yrittämällä sulauttaa se käsikirjoitukseen (kuva 26).

Kuva 26. Tekstiharjoitukset

Kohtausharjoitukset ja näyttelijätyön tekniikkaharjoitukset

Jokaisessa harjoituksessa pyritään kokonaisuuteen. Kokonaisuus muodostuu kohtauksista, joita harjoitellaan kohtaus kerrallaan. Kohtausharjoituksissa näyttelijäntyötä voidaan tukea erilaisilla tekniikkaharjoituksilla. Tämä antaa sekä näyttelijälle että ohjaajalle lisää materiaalia kohtauksen rakentamiseen. (P. & T. Sinivuori 2001, 36.)

Yhtenä suurena etuna koko näytelmäprosessin aikana pidän lasten motivoitumista siihen. Lasten sitoutuminen ”Aikamatkaajiin” oli alusta pitäen vahvaa, vaikka harjoituskertoja oli noin kolme tuntia viikossa neljän kuukauden ajan.. Huomasin sen sei-

kan, että mitä enemmän annoin tilaa heidän omalle kekseliäisyydelleen, sen motivoituneempia he olivat. Kuten Vehkalahti (2006, 42) toteaa, liiallinen puuttuminen lasten tekemisiin ohjaajan taholta ei suinkaan kannusta, vaan passivoi lasta. Sitä paitsi, lasten kekseliäisyys oli ilmiselvästi hausempaa ja tuoreempaa, kuin mitä yksikään opas olisi osannut neuvoa. Näitä kohtausharjoituksissa (kuva 27) kokeiltuja eri vaihtoehtoja käytimme hyvinkin paljon uusia kohtauksia suunniteltaessa.

Kuva 27. Kohtausharjoitukset

Tekniikkaharjoitusten osalta puutuin ainoastaan äänenkäyttöön, sillä katsomossa tulisi olemaan paljon huonokuuloisia vanhuksia. Yksi suosittu harjoitus oli mm. kohtausten ”karjumisharjoitukset”. Siinä piti puhua liioitellun kovalla äänellä, jotta lapset kiinnittäisivät huomiota puheen selkeästi lausumiseen, harjoittelivat he sitäkin liioitellun selvästi. Ja kuten arvata saattaa, nämä harjoitukset menivät usein hulinaksi. Olivathan esiintyjät lapsia ja tätä asiaa ei saanut unohtaa hetkeksikään. Keskittymistä lisäävät harjoitukset olivat kuitenkin silloin tällöin tarpeen. Näitä olivat aisti-, ääni- ja tunnetilaharjoitukset. Myös pantomiimi ja improvisaatioharjoitukset toimivat sekä työskentelelyyn innostamista että rauhoittumista.

Sopivina hetkinä ohjaajan pitäisi kuunnella näyttelijöitä myös ”siviili- ihmisinä” eikä näytelmän luopin läpi katsoen. Tavalliselta vaikuttavalla keskustelulla on yhteishenkeä ja sitoutumista lisäävä vaikutus. (P. & T. Sinivuori 2001, 42.) Päätimme lasten

kanssa, että näytelmän tekoprosessin ollessa loppusuoralla viettäisimme yhdessä yhden yön työhuoneellani. Niin teimmekin. Juhlistimme iltaamme herkutellen ja jutellen. Huomasin, että yhteishengen nostaminen on tärkeää myös prosessin aikana.

Läpimienot

Läpimienoharjoitusten tarkoituksena on hitsata kohtauksittain harjoitellut näytelmän osat yhdeksi kokonaisuudeksi. (P. & T. Sinivuori 2001, 44.) Yhtenä tärkeänä osana harjoitusten läpimienoissa oli se, että lapset saattoivat seurata harjoitusten menoa katsomalla ne videokamerasta heti läpimienon jälkeen. Näin he saattoivat huomata mahdolliset puutteet esim. nukkien nuketustekniikassa. Vaikka sanallisesti ohjasinkin heitä harjoitusten aikana, oli taltioitu esitys hyvin tukemassa ohjaustyötä (kuva 28).

Kuva 28. Läpimienojen arviointia

Esitykset

Esitysjankohdaksi oli sovittu toukokuun puoliväli ja paikaksi Hopearannan palvelutalon ruokala. Yleisö koostui palvelutalon asukkaista ja henkilökunnasta. Kun viimeinkin penkkirivi oli täytetty, alkoi esitys. Lapset, alussa pientä jännitystä potien, selvisivät esityksestä hyvin. Vaikka muistojen teatterin toimintaan kuuluu myös palautekeskustelut heti esityksen jälkeen molempien tekijäryhmien kanssa, emme sitä tilaisuudessa järjestäneet. Tämä siksi, että katsomossa oli suuri osa projektista poissa olevia vanhuksia, joten palautekeskustelu olisi ehkä tuntunut tilanteeseen kuulumattomal-

ta. Lasten kanssa sitä vastoin jaoinme kokemuksiamme ja mietteitämme esityksen onnistumisesta. Projektin onnistumisesta kertonee se, että he olivat innolla suunnittelemassa jo toista näytelmää.

9 ARVIOINTI

Aihetta valittaessa olisi mietittävä, kenen ehdoilla ja miksi aihe valittiin ja onko aihe yhteiskunnallisesti merkittävä. (Hirsjärvi ym. 2004, 26.) Opinnäytetyöni valintaan vaikutti kiinnostukseni yleiseen vanhusten ja lasten vuorovaikutustilanteeseen sekä ammatillinen kiinnostukseni nukketheateritoimintaa kohtaan. Mielestäni käsittelemäni aihe on myös yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä lasten ja vanhusten vuorovaikutuksen kehittäminen on tärkeää ja sitä olisi syytä tutkia ja kehittää lisää.

Yhteisödraama- ja teatteri on luonteeltaan paikallista, yhteisön ja yhteiskuntaryhmien arkeen kiinnittyvää toimintaa, toteavat Ventola ja Renlund (2005, 12). Tutkimukseni kohderyhmät, lapset ja vanhuksat, toteuttivat tätä yhteisöllisyyden periaatetta muistojen teatterin keinoin. He käyttivät draaman lähtökohtiin kuuluvaa tarinallisuutta ja rituaalisuutta hyväkseen. Samalla heidän työskentelyynsä kytkeytyi projektiin innostuminen, osallistuminen ja vuorovaikuttaminen ehkä myös muutoksen luominen.

Sukupolvien välinen muistojen teatteri ja sen suomat mahdollisuudet lasten ja vanhusten yhteiseen vuorovaikutteiseen toimintaan onnistui mielestäni hyvin. Tosin jouduimme poikkeamaan hiukan tyyppillisestä tavasta tehdä muistojen teatteria. Tällaisia kohtia olivat mm. näytelmäharjoituksiin osallistumiset, joihin oli toivottavaa se, että myös vanhuksat pääsisivät seuraamaan niitä. Tällaista toimintaa oli kuitenkin mahdollonta järjestää, sillä harjoitukset pidettiin toisissa tiloissa ja sinne kuljetukset olisivat olleet vaivalloisia järjestää. Niinpä luovan toiminnan osuus vanhusten osalta jäi pitkälti tarinoiden kertomiseen ja muistelutyöhön.

Tätä teatterin kautta syntynyttä vuorovaikutusta arvioin tekemällä kyselyt molemmille kohderyhmälle (liitteet 2 ja 3). Niistä poimin olennaiset asiat, jotka kertoivat 1) miten näytelmän tekeminen on vaikuttanut itse kunkin osallistujan elämään ja 2) mitä projekti on merkinnyt sukupolven väliselle vuorovaikutukselle. Arvioinnissa käytin teemoitteluun liittyvää analyysikeinoa. Siinä analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia

aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, ja odotettavaa onkin, että ainakin lähtökohta-teemat nousevat esiin. Analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien sanomista. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 173.) Lasten vastauksista ilmeni, että heidän mielestä tapaamiset vanhusten kanssa olivat mieluisia.

Se oli tosi kivaa ja vanhukset oli mukavia. (tyttö, 11-v.)

Vanhusten luona oli oikeastaan haus Kempaa kuin alunperin luulin. (poika, 12-v.)

Etukäteen oletetut asenteet muuttuivat tosin hiukan.

No, onhan mummot kivoja ,mutta jotkut oli vähän erilaisia.... Ei kaikki ollutkaan niin herttasia kuin olisi voinu olla.... (tyttö, 11-v.)

Edelliset lauseet tulkitsen niin, että etukäteen oletetut kuvitelmat (ja niiden merkitykset) palvelutalon vanhuksista olivat a) kaikki vanhukset ovat samanlaisia b) vanhusten oletetaan olevan herttasia ja kilttejä.

Työpajatoiminnan ja itse näytelmän rakentaminen oli kaikkien mielestä mukavaa ja innoittavaa. He ovat muistelleet toimintaa jälkeenpäin ja toivoneet vastaavanlaista tapahtuvan jatkossakin. Kun kysyin onko nukketeatterin tekeminen tullut mieleen myöhemminkin, sain positiivisia vastauksia, kuten tässä:

Olen, ja paljon! Mieleeni on tullut nukkien teko vaihe vaiheelta. Lisäksi se varjoteatterihomma ja itse esitys (tietenkin). (poika, 12-v.)

Palautekyselyyn osallistui 3 vanhusta (liite 3). Nauhoitin haastattelut, minkä jälkeen poimin arvioinnin kannalta oleellisimpia asioita. Haastatteluista ilmeni, että he olivat erittäin iloisia lasten vierailuista ja odottivat jälleennäkemisiä.

Myös lapsuuden aikaisten tapahtumien muistelua he pitivät mieltä virkistävänä kokemuksena.

Kyllä muistot virkistivät...se on hienoo, kun joku kyselee....(nainen, 83- v.)

Itse nukketeatteritoiminnasta vanhukset kertoivat näin:

Lapset ovat aivan erikoisen esiintymiskelpoisia...ja sillä tavalla osaavat eläytyä.(nainen, 82-v.)

Kehitystä on tullut...aika paljon.(nainen, 85-v.)

Edellinen kommentti kertoo mielestäni hyvin siitä, että vanhukset seurasivat suurella mielenkiinnolla lasten toimintaa. Se seikka, että lasten kehittymistä seurataan, kertoo myös, että teatteritoiminta on herättänyt luovaa ajattelua vanhusten mielissä.

Sukupolvien välinen vuorovaikutus ja sen edistyminen muistojen teatterin avulla oli selvästi kuultavissa vanhusten haastattelusta.

Päivät pitkät, viikosta toiseen, kuukaudesta toiseen, vuodesta toiseen... Niin...me ollaan suurimmaksi osaksi vanhojen... ja siis samanikäisten kanssa...niin oikein kaipaa kontaktia siihen toiseen sukupolveen....moneen kertaan olen miettinyt että minkähän takia ei oo enempää tällaista vuorovaikutusta...ehkä meilläkin on jotain annettavaa lapsille...ja lapset antaa meille valtavasti..... (nainen, 83-v.)

...(vuorovaikutus)...pitäis meitä virkeämpinä....fyysisestä kunnosta kyllä pidetään täällä mahdollavaa huolta, mutta juuri tämä henkinen puoli...(nainen, 82-v.)

Haastattelu antoi selvän sanoman: vanhusten ja lasten tapaamiset olisivat selvästi hyvin tärkeitä molemmille osapuolille ja tällaiselle vuorovaikutukselle olisi tarvetta.

Pohtiessani näytelmäprosessia lasten ja vanhusten tekemänä vertasin sitä Vartio- Viljakaisen (2010) valmisteilla olevaan pro - gradututkielmaan. Hänen tutkimuksensa käsittelee paikalliskulttuurin soveltamista kuvataidekasvatuksen virikemateriaaliksi. Syy, miksi halusin käyttää Vartio- Viljakaisen projektia vertailukohteena, oli se, että hän hänen valitsemansa aihepiirissään oli samoja toimintamalleja kuin minun opinäytetyössäni: aineistonkeruumenetelminä hän käytti haastatteluja ja ryhmäkeskusteluja kuten minäkin. Pääsin osalliseksi projektin työpajatoimintaan, joka toteutettiin maaliskuussa Haukivuoren koulun kuudesluokkalaisten kanssa. Työpajoissa teimme haltijanukkeja vanhusten tarinoiden pohjalta. Projektin lähtökohdista ja toimintamalleista keskustelemalla sain tietää, miten hän lähestyi aihetta ja mitä kokemuksia hänellä

lä oli siitä. Tein myös hänelle vertailevan kyselyn (liite 4), jonka avulla arvioin, millä tavalla työskentelymme vastasivat tai poikkesivat toimintatavoiltaan. Esim. aineiston keräämisestä Vartio- Viljakaisella oli seuraavanlaisia kokemuksia.

”Aineistonkeruun, lähinnä vanhusten haastattelun suhteen toivoin löytäväni enemmän tarinankertoja, sain kuitenkin apua vanhusten keskukselta, Kotikartanosta.”

Opinnäytetyöni yhtenä etuna oli se, että aineiston kerääminen oli järjestynyt hyvin Hopearannan palvelukeskuksessa. Sekä vanhuksat että hoitohenkilökunta ottivat projektin innolla vastaan ja sitoutuivat siihen koko projektin ajan. Poikkeuksena Vartio- Viljakaisen tutkimukseen minun opinnäytetyössäni lapset olivat osittain mukana aineiston keruussa. Tämä tapahtui niinä tapaamiskertoina kun vapaasti keskustellen nämä kaksi ikäryhmää vertailivat mm. koulunkäyntiä ja miten se on muuttunut vuosien saatossa. Ehkä yhtenä aineiston keruuta helpottavana tekijänä onkin ollut juuri tämä mutkattomasti toimiva sukupolvien välinen vuorovaikutus; molemmat ryhmät ovat toimineet antavina sekä saavina osapuolina.

Ulkopuolisten asiantuntijoiden hyödyntämisestä Vartio- Viljakainen sanoo seuraavaa:

”Erialaisten asiantuntijoiden käyttö opetuksessa antaa syvyyttä opetettavaan asiaan.”

Vaikka aineistonkeruu olikin antoisaa ja mukavaa, itse aineiston rajaaminen oli sitten sitäkin työläämpää. Muistojen saattamista käsikirjoitus muotoon pidin hankalana ja tämän työvaiheen aikana koinkin projektin suurimmat vaikeudet. Syynä tähän pidin omaa kokemattomuuttani ja tietämättömyyttäni, koska minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta tai syvempää koulutusta tätä varten. Jos siis minulla olisi ollut mahdollisuus saada asiantuntija- apua käsikirjoituksen työstämisessä, olisin sitä ehdottomasti tässä tarvinnut. Muistaa kuitenkin pitää, että tämän toiminnan tarkoitus oli yhteistyö- toiminta lasten ja vanhusten kesken. Näin ollen liian kunnianhimoiset suunnitelmat itse näytelmän laatuvaatimuksille oli tarpeen jättää pois.

Projektin puutteina Vartio- Viljakainen koki mm. seuraavan:

”Työpajatoiminnan ongelmia olivat tuntimäärän vähyys.”

Työpajatoiminnan olennaisena lähtökohtana olisi pidettävä kiireettömyyttä. Liian tiukka aika- taulu vain hajottaa ja jopa turmelee mukavan työilmapiirin. Omassa projektissani olin onneksi varannut aikaa koko kevään 2009 ja näin vältimme kiireen. Jos aikaa ei olisi ollut näin paljon, olisi työpajatoiminta pitänyt suunnitella toisin. Vaihtoehtoina olisivat olleet esimerkiksi lavasteiden karsimiset, nukketyypin vaihtaminen helpommin työstettäväksi ja ehkä ohjaajan olisi pitänyt etukäteen valmistaa tiettyjä nukken vartalon osia itse.

Projektin kehittämisen mahdollisuuksia Vartio- Viljakainen koki löytävänsä:

”Työpajatoiminta tuo tutkimukseeni aina uusia toimintakierroksia, joiden kautta prosessoin toimintaa ja sen kehittämistä. Löydän uusia kehittämiskohteita oman teeman käsittelyyn usealla eri käytännön lähestymistavalla.”

Arvioidessani työpajatoimintaa löydän siitä myös uusia kehittämisen kohteita. Vartio- Viljakainen (2010) suuntautuu koululaisten kuvataidekasvatukseen, mutta minun opinnäytetyössäni tätä samaa menetelmää, lasten ja vanhusten välistä muistojen teatteria, voitaisiin jalostaa tulevaisuudessakin tapahtuvaksi toiminnaksi. Koululaisryhmien mukaanotto voisi olla mahdollista siten, että eri osa- alueita hajautettaisiin eri aine ryhmille, esim. käsikirjoituksen työstäminen sopisi hyvin esim. äidinkielen opetusohjelmaan. Tämä tarkoittaisi myös sitä, että eri asiantuntijoiden käyttö olisi mielekästä projektin tässä vaiheessa.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli nukketeatteriesityksen tekeminen vanhusten ja lasten kanssa. Projektissa oli tarkoitus hyödyntää sukupolvien välisen muistojen teatterin menetelmiä ja samalla mahdollistaa lasten ja vanhusten vuorovaikutusta. Kun päätin toteuttaa kokonaisen nukketeatteriprojektin, tiesin, että työmäärä tulee olemaan valtava. Lisää työtä tiesi myös se seikka, että valmista käsikirjoitusta ei ollut, vaan tavoitteena oli kerätä aineisto vanhusten muistoista ja koota tästä näytelmäaineekset. Käsikirjoituksen tekeminen oli minulle aivan uutta ja näin ollen työlästä, joskin sen tekeminen lasten kanssa oli hyvin antoisa kokemus.

Yhteistyö Hopearannan palvelutalon asukkaiden ja henkilökunnan kanssa sujui hyvin. Oli mukava huomata, kuinka odotettuja vieraita me lasten kanssa olimme ja tämä tieto lisäsi projektiin motivoitumista tuntuvasti. Haastatteluita aloittaessani ilmassa oli pientä jännitteisyyttä, mutta kun haastateltavat huomasivat, kuinka hauskaa oli muistella lapsuusaikoja, ilmapiiri vapautui ratkaisevasti. Yksilöhaastatteluja tehdessäni erottuivat tietyt ryhmät jo alkuvaiheessa. Palvelutalon asukkaista suurin osa oli Etelä-Savosta kotoisin ja myös viettäneet lapsuutensa maaseudulla. Tämä tarkoitti sitä, että heidän arkensa koostui pitkälti työnteosta. Toki leikkiminen oli kuulunut myös elämään, mutta kotitilan töihin osallistuminen oli ensisijainen tehtävä monelle heistä. Tässä vaiheessa omat kuvitelmat mielenkiintoisista tapahtumista entisaikaan saivat hiukan takapakkia, sillä ajat olivat muuttuneet, ja seitsemänkymmentä vuotta sitten elämä oli ollut aivan toisenlaista - lapsuus saattoi olla vakavaa ja totista puurtamista. Eettisenä näkökohtana pidän haastatteluun osallistuvien henkilöiden kohtelua. Haastattelun tulisi perustua vapaaehtoisuuteen ja haastateltavien tulisi olla päteviä tekemään rationaalisia arviointeja. (Hirsjärvi ym. 2004, 26- 27.) Prosessin alussa kysyin ensin kirjallisesti lupaa Hopearannan palvelutalon johtajalta vanhusten osallistumisesta haastatteluihin. Saatuaani myöntävän vastauksen kysyin vielä suullisesti vapaaehtoisten vanhusten osallistumisesta. Osalle heistä yksilöhaastattelu sopi parhaiten, jolloin toteutin sen heidän omissa huoneissaan ilman muita häiriötekijöitä. Ryhmähaastattelut sopivat taas toisille vanhuksille ja ne sain nauhoitettua ryhmän askarteluhuoneessa. Se seikka, että vanhukset eivät tunteneet minua etukäteen, oli asia, joka alussa tuntui hiukan häiritsevän. Kaikeksi onneksi heidän askarteluohjaajansa olivat alussa mukana innoittamassa ja lähentämässä vanhuksia projektiin. Kun eräs vanhuksista tokaisi kerran, että ” Ei meitä tarvitse kutsua hienosti ikäihmisiksi, saa meitä sanoa vanhukseksi”, tiesin, että molemminpuolinen rentous työskentelyyn oli alkanut.

Kun Milka (90 v.) kertoi, että kesäaamuisin mentiin viiden aikaan heinää leikkaamaan ja että jokainen käsipari oli tarpeen, muuttuivat omat, melkeinpä romanttiset ennakkokäsitykseni maaseudun elämisestä täysin. Haastatteluiden antamat näkymät nukketeatteriesitystä ajatellen alkoivat näyttää varsin yksitoikkoisilta ja ankeilta. Mutta sitten ilmestyi Kati (83-v.) haastateltavaksi. Hän oli syntynyt Vaasassa kaupunkilaisperheeseen, ja ehkä juuri tästä taustasta johtuen olivat kerrotut tarinatkin moniulotteisempia. Ne eivät kuitenkaan mielestäni rikkoneet näytelmän kokonaisuutta - päinvastoin – ne rikastuttivat sitä.

Kolmas ja toisenlainen näkökulma tarinoiden kirjoon tuli kun sain haastateltavakseni Pekan (80-v.), joka oli synnynnäinen tarinankertoja. Poikavuosien muistot poikkesivat varsinkin koulunkäynnin osalta tyttöjen muistoihin verrattuna. Kaikenlaiset kepposet ja kujeilut kun kuuluivat Pekan elämään. Haastatteluja tehdessäni suurimmaksi haasteeksi tulikin aineiston rajaaminen, kuinka onnistuisin karsimaan kaikesta siitä tarinatulvasta parhaimmat.

Verratessani koko projektiamme ensimmäisistä haastatteluista viimeiseen palautekeskusteluun olen mielestäni oppinut jotain vuorovaikutuksista ihmisten välillä. Alussa olevat tarkat ja päättäväiset suunnitelmat saivat luvan muuttua matkan varrella. Oma suunnitelma venyi ja paukkui, kun kaikki ei mennytkään ajallisesti tai tavoitteellisesti oikein. Huomasin, että kun ihmiset tekevät ”porukassa” jotain, sille oli annettava aikaa muotoutua ja muuttua. Näiden vuorovaikutus palojen sovittelussa oli syytä heittää välillä omat suunnitelmat roskakoppaan ja kuunneltava nöyrästi missä muut menevät.

Aikataulussa pysyminen korostui varsinkin työpajatoiminnassa. Olin alun perin kuvitellut, että nukkien tekemiseen ei menisi kuin muutama perjantainen iltapäivä. Totuus oli kuitenkin toisenlainen: nuket osoittautuivat varsin monimutkaisiksi tehdä. Tällainen vastoinkäyminen ei kuitenkaan häirinnyt harjoitusten etenemistä, sillä lapset sopeutuivat tilanteeseen ja harjoittelivat kohtauksia aluksi ilman nukkeja.

Oman pöytänuken tekeminen näytti olevan kuitenkin mieluisaa puuhaa, sillä vastaavaa työtä lapset eivät olleet aikaisemmin tehneet. Pelkkä tekstin harjoittelu ja näytelmäkohtausten kertaaminen olisi pitemmän päälle ehkä tuntunut tylsältä. Niinpä nukki-
en tekemisellä oli mielestäni merkittävä osuus koko näytelmäprosessin kulussa. Oli myös hauska huomata, että mitä valmiimmaksi näytelmä eteni ja nuket ”kasvoivat”, sitä hellemmin ja huomaavaisemmin he kohtelivat nukkejaan - enää niitä ei jätetty lojumaan harjoitusten jälkeen sinne tänne, vaan nuket asetettiin ” mukavaan asentoon” tuolille istumaan.

Sukupolvien väliset taideprojektit lisäävät ymmärrystä huomattavasti paremmin kuin mitkään historiatilastot. Eivätkä ne lisää ymmärrystä vaan myös keskinäistä arvostusta. (Hohenthal-Antin, 2006, 94.) Opinnäytetyön tavoitteena ollut vuorovaikutuksen luominen on mielestäni onnistunut jo pelkästään sillä, että saimme aikaiseksi yhdessä nukketeatteriesityksen. Yhteistä tavoitettamme kohti mennessämme lapset pääsivät

näkemään vanhusten elämää, kuulemaan heidän ajatuksiaan ja kokemaan tämän ikäryhmän menneisyyttä. Lapset huomasivat, miten erilaisia yksilöitä myös vanhuksissa on. vaikka tämä saattoi olla alussa pieni järkytys, oli se mielestäni tärkeä totuus vanhuksista: myös vanhukset ovat persoonallisia yksilöitä. Stereotyyppinen kuvitelma herttaisesta mummosta sai luvan siirtyä syrjään, kun tilalle tuli kaikenlaisia tunteita tunteva mummu! Yhtälailla vanhukset pääsivät osallistumaan lasten arkeen ja ajatuksiin vierailujen aikana, joilla oli ilmiselvästi virkistävä vaikutus.

Kehityspsykologi Erik H. Eriksonin (Dunderfelt 1997, 244) mukaan ihminen käy elämänsä aikana läpi seitsemän vaihetta, kunnes hän viimeisenä saavuttaa kahdeksannen. Jokainen kehitysvaihe rakentuu edeltävälle vaiheelle. Kokonaisuus muodostuu siitä, että jokainen osavaihe on kehittynyt suotuisalla tavalla oikeaan aikaan. Jokaisessa vaiheessa yksilö kohtaa erilaisia kehityshaasteita ja tehtäviä. On tärkeätä ymmärtää, että ikääntyvän ihmisen persoonallisuus ja tapa reagoida tulee nähdä nimenomaan edeltävien kehitysvaiheiden valossa. Kyse on luomisesta laajemmassa mielessä, mikä ilmenee mm. kulttuurin siirtämisenä seuraaville sukupolville. (Dunderfelt 1997, 244.) Mielestäni tämä oletus, ikäihmisen halu lahjoittaa omasta ”kokemusperinnöstään” jotain lapsille, on toteutunut muistojen teatterin kaltaisessa projektissa. Sen myötä vanhukset ovat päässeet sekä arkipäivän kohtaamisissa että omien lapsuusmuistojen kertomisella luovuttamaan tuota perintöään.

Vaikka ajallisesti mitattuna tämä projekti kesti vain noin puoli vuotta, haastatteluiden alkamisesta marraskuussa 2008 esitykseen toukokuussa 2009, oli se intensiteetiltään minulle suuri ponnistus. Näytelmän tekeminen ei ole pikku juttu, vaan se vaatii tekijöiltään kaiken huomion ja vähän enemmänkin. Onnekseni kaikki projektissa mukana olijat olivat sitoutuneet siihen täysillä, joten tekemisen riemu oli selvästi havaittavissa ja tavoite saavutettiin. Niinpä miettiessäni muistojen teatterin antamia mahdollisuuksia sukupolvien välisessä kanssakäymisessä, ymmärsin, että tämän tyyppinen toiminta on juuri sellaista, jossa haluan olla mukana.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 1993. Käsikirjoittajan työkalupakki. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Angel, A. & Larjanko, L. 1983. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Aristoteles.1998. Runousoppi. Helsinki: Otava.

Baric, M. & Aalto, A. 2002. Haltioitumisen hetkiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Berg, S. & Mårtensson, E. 1981 Vanhuuden psykologia. Porvoo: WSOY.

Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY- Kirjapainoyksikkö.

Eilola, M. & Rautiainen H. & Roiko Jokela, H. 2002. Matkalla ajassa. Jyväskylä: Werner Söderström Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hakonen, S. 2003. Muistelutyö. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva: WS Bookwell Oy.

Hanste, T. & Probst I. 2002. Aikamatka. Porvoo: WSOY.

Helenius, A., Jääliinoja, P. & Sormunen, H. 2000. Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hohenthal- Antin, L. 2001. Luvan ottaminen- Ikäihmisten teatterin tekijöinä. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Hohenthal Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori ja vanhustyössä. Juva: PS- kustannus.
- Houni, P. 2000. Näyttelijäidentiteetti. Tulkintoja omaelämäkerrallisista puhenäkökulmista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Karhumäki, J. & Toivakka, S. 1999. Sininen kynä. Porvoo: WSOY.
- Kempainen- Rouvinen, K. & Kempainen, P. 2000. Luovuuden kukoistus. Vantaa: Kustannusvalmennus P & K. Oy
- Koskenniemi, P. 2007. Devising. Osallistuva teatteri ja muita merkittäviä. Opintokeskus Kansalaisfoorumi.
- Kuismin E. & E. 2007. Sukututkimusaapinen, esivanhempien jäljillä. Vaasa: Ykkösoffset Oy.
- Larmola, M. & Lumme, L. 1990. Kesätukka. Hämeenlinna: Suomalainen Kirjallisuuden seura Oy.
- Marin, M. 2003. Perheet, sukupolvet ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (Toim.) Gerontologia. Tampere: Tammer- Paino Oy.
- Owens, A & Barber, K. 1998. Draama toimii. Helsinki: Cosmoprint Oy.
- Räisä, H. 2009. Nasty puppet. Nukketeatteritekniikoita. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Sinivuori, P & T. 2001. Esiripusta aplodeihin. Opas harrastajateatteriohjaajille ja ilmaisukasvattajille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vakkuri, K. 2003. Näin kirjoitat elämäsi tarinan. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vanttaja, I. 2008, opetusmateriaali.

Vartio-Viljakainen, P. 2010. Haltijuuden Lumo, kansanperinteestä poimittujen paikallisten haltijatarinoiden soveltaminen kuvataidekasvatuksen virikemateriaaliin. Lapin yliopisto: pro-gradu -tutkielmasta oleva suullinen tiedonanto.

Vehkalahti, R.2006. Leikkivä teatteri. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ventola, M-L & Renlund, M. 2005. Draamaa ja teatteria yhteisössä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Voutilainen, P. & Nikkonen, M. & Partanen- Mertola, T. 1994. Kissa ja kiikkutuoli? Jyväskylä: Kirjapaino Gummerus Oy

Internet:

The Life of Buddha. <http://www.buddhanet.fi>. 28.3.2010

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Liite 2: Kysely lapsille

Liite 3: Kysely vanhuksille

Liite 4: Kysely Haltijuuden Lumo-projektista

LIITTEET**Liite 1: Haastattelurunko****Koti:**

1. Kertoisitteko jotain lapsuuden kodistanne ja perheenjäsenistänne?
2. Millaisessa ympäristössä kotinne sijaitsi?
3. Jouduitteko lapsena osallistumaan perheen töihin ja millaisia nuo työt olivat?
4. Millä tavalla sen ajan lapsia kasvatettiin?

Leikit:

5. Millaisia leikkejä teidän lapsuudessanne leikittiin?
6. Millaisia kavereita teillä oli?
7. Leikkivätkö pojat ja tytöt yhdessä vai erikseen?

Koulu:

8. Millaista koulunkäynti oli siihen aikaan?
9. Millainen oli luokkakayhteisö? (luokkakaverit, opettajat)
10. Esiintyikö sen ajan kouluissa koulukiusaamista?
11. Oliko koulussa kova kuri?
12. Mitä teitte välitunneilla?

Harrastukset ja muu vapaa-ajan toiminta:

13. Millaisia harrastuksia teillä oli lapsena?
14. Millaista liikunnallista vapaa-ajan toimintaa siihen aikaan oli?
15. Osallistuivatko vanhemmat lasten harrastus / vapaa-ajan toimintoihin?
16. Millä tavalla sen aikaiset vapaa-ajan viettotavat poikkeavat mielestänne nykyajan tavoista?

Liite 2: Kysely lapsille

- 1) Miltä sinusta tuntui kun kävimme tapaamassa vanhuksia palvelutalossa?

- 2) Olivatko vanhukset sellaisia kuin kuvittelit heidän olevan? Jos olivat, niin millä tavalla he olivat erilaisia?

- 3) Oletko muistellut jälkeinpäin nukketeatteriprojektia ja mitä asioita sinulle on tullut mieleen?

- 4) Voisiko samanlaista toimintaa mielestäsi järjestää myöhemminkin?

Liite 3: Kysely vanhuksille

- 1) Millaisina koitte tapaamiset lasten kanssa?
- 2) Miten toiminta onnistui mielestänne a) ajankohtien b) tapaamistiheyden osalta?
- 3) Millaisia ajatuksia ja tunteita muistojen kerääminen herätti?
- 4) Miten koitte lasten esityksen?
- 5) Miten toiminta tuki sisällöltään lasten ja vanhusten vuorovaikutusta?
- 6) Olisiko vastaavanlaiselle toiminnalle mielestänne enemmänkin tarvetta?

Liite 4: Kysely Haltijuuden Lumo- projektista

- 1) Mitä tutkimuksesi käsittelee?
- 2) Millä perusteilla rajasit teemat?
- 3) Mitä aineiston keruumenetelmää käytit?
- 4) Millä keinoin valitsit olennaiset aiheet aineiston jatkokäsittelyä varten?
- 5) Miten lapset suhtautuivat projektiin?
- 6) Vastasiko työpajatoiminta suunnitelmaasi? Jos ei, niin mitä ongelmia ilmeni?
- 7) Mitä projekti voi mielestäsi antaa vanhustyöhön tai vastaavasti esim. peruskoululaisten toimintaan ja oppimiseen?
- 8) Millaisia ennakkoasenteita sinulla oli projektin alussa ja muuttuivatko ne projektin edetessä?
- 9) Mitä muutoksia olisit tehnyt?